

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

29. szá.

XX. évfolyam.

A NEMZETI SZINHÁZ
MELLETT

Pannónia-szálloda

BUDAPEST,
Rákóczi-ut 7. szám.

A HÉT

SZERKESZTŐSEGE ÉS KIADÓHIVATALA

most

VIII., Népszínház-u. 22.

BETHMANN-HOLLWEG

◆◆ Minden étkezés után egy késhegynyi ◆◆

DIGESTOL GLÜCK

◆◆ legtokéletesebb emésztőporból, ◆◆

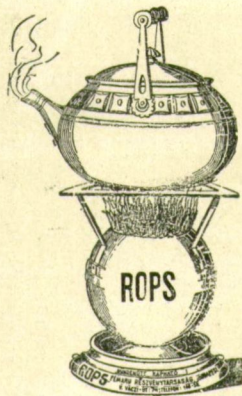
mely elősegíti az emésztést, fokozza a bélműködést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor és bél legkülönbözőbb bántalmainál, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható 2 K-ért minden gyógyszerárban. 3 dobozt 5 K-ért franco küld.

FÓRAKTÁR:

GLÜCK REZSŐ gyógyszertára Budapest, VI., Hungária-körút 93.

ROPS FŐZŐ A GYŐZŐ!!

ROPS

BIZTONSÁGI GYORSFŐZŐ

Tűzveszély kizárva!
Ha felborul, elalszik.
Szesz ki nem folyhat.
Szeszfogyasztásban
:: igen takarékos! ::

Tartós, szolid kivitelben, ónozott vasból.

Ára 4 korona.

Kapható minden jobb vasáru-üzletben.
Ha valahol nem kapható, sziveskedjék hozzánk fordulni.

Képes prospektus ingyen és bérmentve.

„ROPS“ FÉMÁRU R.-TÁRS.

TELEFON 106-58. BUDAPEST TELEFON 106-58.
V. ker., Váci-ut 72-92. sz.

Feketére fest :: Hófehérre tisztít

6 hetenkint sok 100 ruhát. naponta átlag 20.000 gallért, kézelőt.

Ruhák vegyileg tisztítatnak

HALTENBERGER ruhafestőgyárában

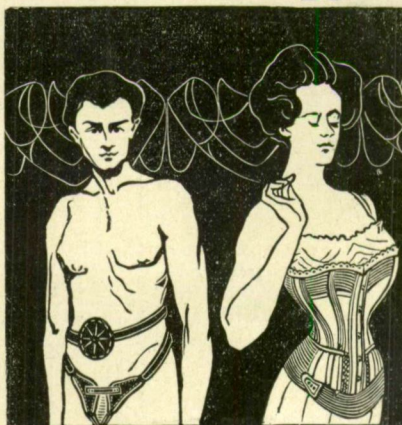
ALAPÍTÁSI ÉV: 1810. • KASSA • ALAPÍTÁSI ÉV: 1810.

MATTONI-FÉLE

GISSHÜBLER

természetes
égyénes
SAVANYÚVIZ.

Szenvedő hölgyek és urak

ne mulasszák el leg-
ujabb árjegyzékem
ingyen és bérmentes
küldetése iránt hoz-
zám fordulni. E fe-
lettébb hasznos,
mintegy 3000 termé-
szethű ábrát tartal-
mazó könyvben min-
dennemű kötszer
pontos leírása fel-
található. Minden al-
teti betegség ellen
szolgáló **haskötő**,
mely köldök- és has-
sér, vándorvese és
hajasodás ellen elő-
nyösen alkalmazha-
tók. Orthopaed (test-
egyenestítő) fűzők,
egyenestartók, járó
készülékek, mullabak
és műkezek, cs. és kir.
szab. sérvkötők stb.

Uj! Varrás nélküli harisnya görcsér, eres csomók, viszértágulásnál,
valamint dagadt és egyébként szenvedő lábakra a legradikálisabb ha-
tályu szer. Mérték szerinti elkészítését legutányosabban eszközöli:
KELETI J. orvosi műszer és testegyenészeti gépek gyára Bpest, IV.,
Koronaherczeg-u. 17. Alapított 1878. Telefon 13-76.

Reggelizés előtt fél pohár

SCHMIDTHAUER-féle

ználata valódi áldás gyomorbetegségek-
és székszorulásban szenvedőknek.

Igmándi

keserűvíz

az elrontott gyom-
rot 2-3 óra alatt tel-
jesen rendbe hozza.

Kis üveg 40 fill.
Nagy üveg 60 fill.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—☉— Budapest, július hó 18. ☉—

Julius elsején kezdődött lapunknál az új félévi folyam. Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket még a nyári hűselő előtt megújítani sziveskedjenek. Fürdőző és nyaraló közönségünknek a lapot pontosan mindenüvé utána küldjük, ahova rendelik. Kívánatos, hogy a címet világosan, olvashatóan, az utolsó postai állomás megjelölésével írják meg nekünk, ugyancsak az eddigi címüket is. Akik utazva töltik a nyarat, azok hétről-hétre más és más helyre dirigáltathatják maguknak a lapot, föltéve természetesen, hogy idejekorán intézkednek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Telefonszám: 61—38.

Krónika.

A pusztuló Kelet.

— július 16.

Most már igazán úgy tetszik, hogy nincsen semmi sem a nap alatt, ami ujnak volna mondható. Csupa ismétlődésből áll a világ s az események a taposómalom unalmas forgásával térnek vissza minduntalan. S kihül, elszürkül immár a fantázia örök hazája is: Kelet, elveszítik új gondolat termelésére való rugalmasságukat már a hajdan oly forró agyvelők is. Nemsokára nem lesz a sóvárgó lelkű embernek hova tenni meg az elábrándulás szellemi kirándulását ebből az agyonrendszerbályozott, taktusra járó, csuparend Európából.

Mert Ázsiában is kezdenek a dolgok veszedelmesen európaiasodni. Valósággal »európai állapotok« uralkodnak ma már ott is. Legalább erre vall a perzsa forradalom diádala és Teherán bevétele, ami az előzményeivel együtt mind csak meglehetősen primitív másolata az új-törökök forradalmának. Bus, agyagból való imitáció, amit nem tesz romantikusabbá az sem, hogy Sirász rózsaberkeinek a földjén játszódtott le, az sem, hogy forradalmárok és sah-pártiak egyaránt az Ezeregyéjszakából való neveket viselnek, de még az sem, hogy a moszkó Jókai-regénybe illő furfanggal tudta oda-küldeni a kozákjait Perzsia u. n. »belügyébe«. Már ezek sem igazi kozákok, mert milyen kozák az a kozák, akinek nem dsidája meg nogajkája van, hanem géppuskája. Innen is odébb állt a romantika.

Természetesen mind a két forradalom azon kezdődött, hogy az uralkodó alkotmányt adott a népének. A keleti fejedelmek végrendeletükben megírhatják a fiaiknak az intést: »ha össze akarsz veszni a népeddel, adj neki alkotmányt«. A különbség török és perzsa között csak ott van, hogy az egyik furfangos akart lenni, a másik agyafurt volt. Abdul Hamid azzal a biztos tudattal adta meg népének az alkotmányt, hogy azt ő majd ugys' hamarosan vissza fogja zsebelni, ellenben Muzaffer-Ed-Din sah csak akkor adta meg a konstitúciót, amikor már érezte a halála közeledését. Ennek azután az lett a következménye, hogy Muzaffer mögé csakugyan odakerült az a nagy vizözön, amivel már nem kell törődni, ellenben Abdul Hamidot ugyanez az vizözön még tetten érte és elsöpörte.

A huzavona azután, amit Muzaffer az utódjára, Mohamed Mirzára hagyott, szakasztott olyan, mint ahogy a ma már szalonikii fogoly szultán tülekedett a népével azért, hogy visszavegye azt, amit a császárok mindig önszántukból adnak: az alkotmányt. Hol a nép ordított az alkotmányban, hol meg az uralkodó vágta egy kicsit zsebre az alkotmányt. És a dolog vége itt is, ott is az lett, hogy a konstitúció elsikkadt, de helyette győzedelmeskedett a forradalom, amely Szalonikiból szakasztott azon a módon vonult be Konstantinápolyba, mint ahogyan a perzsa fölkelők bevonultak táborukból Teheránba és valamelyik nagykövetségre riasztották a saht.

*

Hogy ezután mi lesz, — persze itt már lehet különbség. Nem csupán azért, mert az Abdul Hamid sorsa már elintézett dolog, a Mohamed Mirzáé meg még a levegőben lóg, hanem annál a nagy oknál fogva, hogy a török forradalom mind a sikeréig egészen magánügy volt, csak akkor avatkoztunk aztán bele mi és egyéb jóbarátok, ellenben a perzsi események kezdettől fogva a nemzetközi mesterkedésnek a rugóin forogtak. Először ádázul farkasszem nézett egymással Anglia és Oroszország Perzsiáért, amely az egyik kézben bástyája, a másikban országutja Indiának. De ekkor jött Oroszország nagy ázsiai letörése, a vetélytárs a földre pottyant és ki békül ki hamarabb a félig agyonvert vetélytárssal, mint Anglia? Revalban megtörtént a találkozó Edvárd és Miklós között és a meg egyezés arra, hogy Anglia és Oroszország együttesen fognak protektorátust gyakorolni Perzsia fölött. Mindez idő alatt pedig Arábia felől, a bagdadi vasut sinjein szép lassan csuszott előre egész a perzsa határig a német.

*

Ugy tetszett tehát Reval után, hogy a helyzet a következő: Perzsián gyámlik két összebékült hatalmasság, egy harmadik pedig a déli határ felől sandit feléje. Így nem is lett volna egyelőre baj, de az alkotmány, az a veszedelmes alkotmány megint csak megcsinálta a bajt.

Uralkodók, ha találkoznak s ígéreteket tesznek egymásnak, ezek az ígérek szentek és érinthetetlen betűjűek. Csakhogy az uralkodóknak diplomataik is vannak és ezek a diplomataik valók arra, hogy a betű mögött felfedezzék a szellemet is és aszerint cselekedjenek. Hartwig, a teheráni orosz követ is megértette a revali megegyezésnek nemcsak a betűit, hanem a szellemét is és akként cselekedett. A világért sem Anglia ellen tett semmit, csupán azt cselekedte, hogy a saht arra biztatta, hogy az ez időben megint elkobzásban szenvedő alkotmányt még egy kicsit ne adja meg a népének. Ellenben a népnek, a forradalmároknak meg azt a tanácsot adta, hogy csak követelni kell alaposan azt az alkotmányt, akkor majd meg lesz megint.

Anglia és Oroszország tehát a legnagyobb békeségben voltak ami illeti Perzsiát, ellenben maguk a perzsák teljesen összegabalyodtak ami illeti az alkotmányt s a dolog vége az lett, hogy a sah kozákot kért segítségül s Teherán utcáin megjelent Liakov kozákhada, nem aczélkörrömmel csattogva a kövecseken, hanem csülökig dagasztva a sárban. Az orosz, a Jókai moszkója, ott volt már Perzsiában.

*

Anglia közben úgy járt, mint az oroszlan, amely tigris marcangolására tántorítja el a száját és eközben veszi észre, hogy az antilóp-pecsenye kihullott a foga alól. A Németországgal való barátságos ellenségeskedés feledtette vele Perzsiát és ma a sah birodalma azon a ponton áll, hogy az alkotmány és a forradalom révén mint hűbéresség fog behullani Oroszország kebelébe. Mert a géppuskás kozák nagyon nem romantikus valami, de nagyon veszedelmes valaki és roppant sűrűn terem.

Igy áll, azaz hogy így állna a dolog, ha — mondom — Keletről is eltűnőben nem volna minden romantika. De nincs már ott sem semmi új a nap alatt, még a felkelő nap alatt sem és az ázsiai népek kezdik magukat egészen úgy viselni, mintha európaiak volnának. Törökország — amely tudvalevően Ázsiában igazi nagyhatalom csak — sereget küldött Perzsia határára, egyelőre csak megfigyelni az eseményeket. De megmozdul Japán is és egészen európai mintára hadsereget koncentrálnak, mozgósít, amit félreérteni semmiféleképpen nem lehet, hogy kinek szól. Az Ázsiában újra-éledő Monroe-elmélet ez: »Ázsia az ázsiaiaké«.

És akárhogy hajbakaphatnak a hatalmasságok az egyelőre gazdátlan látszó Perzsián, a dulakodásuk fázisa lehet sokféle, de a vége csak egy lesz: az öntudatra ébredt ázsiai népek úgy kiteszik a szűrét Európának a legősibb világrészből, hogy még hirmondó is alig marad ott belőlünk.

Azután pedig majd jönnek ők.

Arne.

Jehova.

Akkor volt legforróbb a május,
legillatosabb a padlás-szoba.
S láttam látomásban erőim apját,
éreztem folyosót, hol virraszt Jehova.

Felhők meredtek kétes falakká,
szilárd sarkokat ködön toltak össze;
nem láttam, csak térdét; s erős térdeire
rettentő rongyok valának kötözve.

Döngött a bús sarok, riadt a folyosó,
bősz orcákkal tova ment az Ur;
lábához repesett tavaszom, szerelmem,
s rámnézett óriásin, álmatlanul.

Szabolcsi Lajos

Későn.

Írta: SZIKRA.

— Csodaszép asszony volt — kezdte Verédy, mi-
alatt félszemmel a lámpa elé tartott likörös poharában
gyönyörködött.

— Minden asszony, akiről kalandot mesélünk,
csodaszép. Menjünk tovább — szólott közbe a báró
szárazon.

— De ez igazán az volt — sóhajtott Verédy. —
Bizonyosság reá, hogy harminczhét esztendejét egész
nyugodtan be merte vallani.

— Ez már beszéd — hagyták rá tisztelettel.

— Igen. Vannak ilyen asszonyok a világon —
bölcsekedett Poprády. — Ezeknél nem az arczon van-
nak a ránczok, hanem a szívben.

— Szó sincs róla. Annak az asszonynak, akiről én
beszélek, a szíve is bájosan fiatal maradt.

— Szóval: fülig szerelmes voltál belé, öregem.

— Nem tagadom. Szerettem fiatalságom minden
lelkesezésével, minden idealizmusával. Szerettem úgy,
ahogy csak huszonnégy éven aluli korban szeret az
ember.

— Te szerencsés kópé...

— Dehogy is. Hiszen éppen itt kezdődik az én
szomorú históriám.

— Micsoda? Ő szép és kegyetlen vala?

— Ejh, ha sohasem engedtek szóhoz jutni!

— Halljuk, halljuk!

— Keresztfia voltam a férjnek, s mint ilyen, sok-
szor hónapokig időztem kastélyukban. Az ismerősök
az Adeline grófnő »szerelmes apródjának« csufoltak.
És én erre nagyon büszke voltam; csak attól retteg-
tem, hogy Gramszi előbb-utóbb spektakulumot csinál
miatta.

— Gramszi? Ki az a Gramszi?

— Csak volt. Valami Dunántúlról szakadt szegény
rokon. Egy rém-alak, nevét, úgy hiszem, a német Gram
és Grampusz fogalmak összetételéből kapta, legalább
is: megfelelt mindakettőnek. Örökké sápitott és sen-
kinek sem hagyott békét. Életét különben abban kop-
tatta, hogy az Adeline egészségére és lépteire vigyázott.

— Ejha?!... Sokszor oda kívánhattad, ahol a
bors terem, mi?

— De hányszor! . . . Annál inkább, mivel tudnotok kell, hogy a férj botrányosan elhanyagolta Adelinét.

— És ő?

— Ő, szegény, sorsába beletörődve, derüs egyformaságban éledgett . . .

— Brrr! Uramfia! Még a hütlenkedésnek is elvenné varázsát, ha tudnám, hogy mialatt én mással mulatgatok, a feleségem otthon derüs egyformaságban éledgett.

Verédy dühösen rágta kialudt szivarját.

— Mennyi ostobaságot beszéltek itt össze-vissza — mondta megvetéssel. — Pedig ugyancsak messze jártok a valótól. Mert a valóság az, hogy Adeline végtelenül szenvedett a férje miatt, csakhogy, — és itt a magyarázat: mivel szülei ellenére ment volt hozzá, csupa büszkeségből, daczból, önámításból, magára erőszakolta a derüs egyformaság álarczát.

— Így már más — bólogatott Parády. — És te, persze, nagyon hamar kitaláltad lelkének vergődését, árvaságát, mi?

— Igen, és csak még jobban imádtam érte — felelt Verédy s volt valami a hangjában, amitől mindenki, még ő maga is, egészen megilletődött.

— Folytatom én — kiáltotta Parády, aki nem kívánt megilletődve lenni. — Folytatom én. A mi Verédy Józsink egy darabig tétovázott, küzdött, — veszekedett önmagával — s ekkor felajánlotta szerelmét kárpótlásul . . . mi?

— Nem egészen így történt.

— Hát hogy?

— Másképpen. Budapesten voltam. Az első szigorlatra készültem. Adelinét már három hónap óta nem láttam és ez valamicskét csendesített szerelmemen.

— Ohó, te kis csapodár . . .

— Szerettelek volna az én helyzetemben látni. Messze tölem egy asszony, akit imádok mint egy istenőt, de akiről tudom, hogy olyan megközelíthetetlen, mint egy istennő, mig itt Budapesten . . . De hagyjuk ezt, hiszen bármit tettem is, — szívem legeslegmélyén mégis csak hű maradtam Adelinehez. És akkor mi történt? Az, hogy egy gyászkeretes »szomorú jelentés« a Gramsi haláláról értesít s hogy mielőtt még jóformán átérthetném, hogy ez milyen kellemes változás, meghallom, hogy az Adeline férje Cseppkövi Birinek ajánlódta a felesége legszebb gyémántjait.

— Hihetetlen!

— Még hozzá oly ügyetlenül, hogy anyósa hamarabb megtudta, mint a felesége. Nos, képzelhetitek.

— Képzeliük! . . . — nevetett Poprády.

— Na, most ebből mi lesz? — kérdeztem magamtól. — Ezután csak lehetetlen, hogy Adeline továbbra is álarczul használja a derüs egyformaságot? . . . Elválnak? . . . Nem válnak? S ha nem válnak, hogy fogja ezt a megaláztatást elviselni? Szó nélkül? Nyílt lázadással? Titkos megtorlással?

— Örültem vágytam hozzá. Szerettem volna szeméből a könyeket felcsókolni, ezer vigasztaló szót a fülébe sugni, kis, átlátszó, fehér kezeit a kezemben tartani. Szóval, szerettem volna mindama bölcs örültségeket elkövetni, amelyeket egy szerelmes huszonkét éves ember ilyen esetben elkövet. De nem mertem. Hisz tudjátok ugy-e, hogy a huszonnégy éven aluli ember asszonnyal szemben néha vakmerő, de mindég gyáva? Attól félttem, hogy még be sem ereszt házába most, amikor teljes elhagyatottságban keresi a módot, melylyel a rászakadt események ellen védekeznek. És ekkor . . . egy levelet hoz a posta. Nagyon rövid levél volt, de mire elolvastam, máris feledve volt félelem, szigorlat; budapesti szerelmek, minden. Csak egyet tudtam, hogy Adeline vár engem, mert Adeline szeret.

Elhíhetitek, hogy nem soká tartott a csomagolás s én még aznap Tisza-Vadasra repültem. Megérkezem, de az állomásnál nem vár senki. Elkésve kapta sürgönyömet, gondoltam, s mivel a kastély alig volt két kilométernyire, elindultam gyalog.

Ugy uzsonnatájjra érkeztem oda. Késő augusztusi nap volt; az egész kert telve kábitó illattal. Érett gyümölcs, erjedő szilva, kaszálatlanul maradt here-táblák, viola, heliotrop s száz más nyíló virág részegítette meg szerelmes lelkemet.

Hogy fogom őt viszontlátni? Mit mondunk egymásnak? Hogy zárom karjaimba? . . . Mindezt kérdezgettem, mindezt elképzeltem és csaknem futva igyekeztem az előttem fehérlő ház felé.

Belépek az előszobába. Senki. A pipázóba. Senki. A nagy szalónba. Senki. Végre az asszony boudoirjának függönyét huzom nagy vigyázva széjjel s mit látok? — A férjet, aki hálálkodva, bűnbánólag csókolgatja az Adeline kezét.

Mintha kigyók sziszegnének rám azokról a zöld selyem függönyökről, olyan irtózáttal hátráltam melőlük. Hogyan? Adeline máris elfelejtett; máris megbocsájtott?

Vérlázító, undorító viselkedés, nemde? Akkor legalább úgy éreztem és kétségbeesve menekültem a házból; s mig egy éppen Budapestre induló vonatba vetettem magam, lázongva átkoztam a nők álnok kiszámíthatatlanságát.

Verédy nagyot sóhajtván elhallgatott.

— Nézzétek, — nevetgélt Parády — hát nem úgy nekibusulja magát, mintha még most is az Adeline szerelmét sajnálná? . . .

A báró is jónak látta a poharát az övéhez koczcintani.

— Adósunk maradtál a históriád »pointe«-jével, öregem.

— Hogyan? A »pointe«-jével? De hiszen nincs tovább. — Volt valami a hangjában, ami a további faggatásnak elejét vette.

De mikor vendégei távoztával magában maradt a báróval, mégis előkeresgélt egy levelet íróasztalának számos fiókjaiból s maga elé tette a dolgozólámpa szük határu fénye alá.

— Akarod hallani? — kérdezte.

— Hogyne. Sokszor igen mulatságosak az ilyen ásatások.

— Bevezetésül megjegyzem, — mondta Verédy, mialatt cigarettre gyújtott — hogy ezt a levelet Tisza-Vadasról való menekülésem utáni reggelen kaptam Adelinétől.

— Józsi! — olvasta Verédy s igyekezett hangját szintelenné tenni. — Láttam, mikor a függönyöket széjjelvonta s láttam, amint a kerten át sietve távozott, de ha maga kinézett volna a kupé ablakából, meglátott volna engem nevetségesen kihevülve, amint kétségbeesve integettem, hogy elérjem a lehetlent, más szóval, hogy megállítsak egy elindult gyorsvonatot! Ha tudná, mennyire egészen hozzám illő jelenet volt ez, mennyire illusztrálta életemet, ma talán nem átkozna olyan nagyon. — Mert hogy átkoz, azt érzem, tudom s végtelen szerencsétlen vagyok miatta . . .

Szeretném magával megértetni, hogy mi ment végbe tegnap reggel óta a lelkemben, de félek, nem fog megérteni, legalább egyelőre nem. Ezért csak azt kérдем magától, mi az, ha valakinek mindig minden későn érkezik? Lássá, engem azzal az átokkal vertek meg az istenek, mert én mindig mindent elkésve kaptam. Az észemet, — miután életemet bolond módra lekötöttem. A szépségemet, — amikor fiatalságom már

muló félben volt — mert kérdezzem meg bárkit s meg fogja tudni, hogy én harmincz éves koromig számba sem jöttem mint »szép asszony«, — annyira nem, hogy addig senki rám se nézett — azután pedig már észre se vettem, ha reám néztek...

S a szerelem? ... Lássá, az késett legtovább és az boszulja meg magát rajtam legkegyetlenebbül.

Természetesen, amikor férjhez mentem, meg voltam arról győződve, hogy szerelmes vagyok az uramba. Sőt ez a hit annyira mély gyökeret vert a szivemben, hogy életem tiz legszebb évét az ő utána való bánkódással, sóvárgással töltöttem. Ezalatt tünt, futott mellőlem az élet, minden örömeivel, minden kárpótlásával és én meg se láttam. De egyszer, ugy öt év előtt, mikor férjem nevét egy kártya-ügyvel összeköttesben nagyon is hangosan emlegették, felnyiltak szemeim és végtelen ürt konstatáltam magamban és magam körül. Abban az időben kezdtem is azon gondolkozni, hogy részt kérek magamnak azokból az örömeiből, melyek — ugy hallottam — oly könnyen elérhetők. — De a nevelés, a szokás s az olyan asszony bizonytalansága, aki megvénült anélkül, hogy valaki szerelmet vallott volna neki, mind, mind utamat állták: s ezért én azután is, csak ugy mint azelőtt, folytattam elhagyott napjaim egyhangu pergetését.

Ekkor jött maga az életembe. Először csak mint egy pelyhes állu, ártatlan kaczagásu, lelkesült tulzással beszélő, titkolt vagy talán: öntudatlan szerelemmel, imádattal, csodálattal eltelt édes gyermek. Az »Adeline grófné szerelmes apródja«, akiben én anyai szeretettel vegyes művészi kedvteléssel gyönyörködtem. Így mentek az évek anélkül, hogy észrevettük volna a maga fejlődésében s az én hervadásomban a változást.

És ekkor, — emlékszik? — három hónap előtt történt: . . Gramszi már betegéskedni kezdett s a házban maradt, mi pedig ketten a nyiló májusfa alá ültünk s maga Henry Esmonde-ot olvasta fel nekem. Egy szó sem volt közöttünk. Egy pillantást se váltottunk s mégis, amikor abba hagyta az olvasást, éreztem, hogy maga másképp szeret mint eddig . . . s hogy én . . .

Emlékszik? Másnap elutaztam. Azt mondtam, az anyámhoz megyek. Hát nem volt igaz, mert csak saját magam elől menekültem. De mikor megírták, hogy maga elutazott, hazasiettem újra, hogy legalább ott lehessen, ahol maga is járt, ahol visszavarázsolhattam emlékéit, ahol minden magáról beszél.

És mégse irtam magának és mégse hívtam vissza és mégis gyáva maradtam. Pedig vágyakoztam maga után! De vártam és reméltem, mert sejtelmem azt sugta, hogy valami fog történni, ami összes bilincseimet megoldja.

És valóban egyszer csak arra ébredek, hogy hűség, de zsarnok örzöm meghalt: férjem pedig . . .

De hiszen tudja, hogy ő mit tett.

Más asszony talán sirt volna, megszegyenült volna. Én csak azt éreztem, hogy szabad vagyok.

S mégis, — hiszi-e? — napokig küzdöttem magammal, amíg végre elküldtem magához hívó levelemet.

Ujra: későn! De azért ne átkozzon, hanem nevesen, nevesen, mint ahogy én nevetek, mert ami ezután következett, az olyan nevetséges, hogy szinte kiapasztotta könyveimet mindörökre. Hisz amíg én a perczetek számolgatva vártam magára, ime kinyílt az ajtó s belépett rajta a férj! Igen. Az évekig siratott, évek óta megvetett férj. S hogy tért meg, Uramfia, hogy tért meg. Megundorodva, büntudatosan, bűnbánóan, vagyoniilag tönkremenve. Csak egy kis zugért könyörög a tüzhely mellett, — csak egy darab kenyérért — de az én kezemből.

Hát mit tegyek vele!? Elhagyjam? Kidobjam? Érzem, egyikre sem vagyok képes. Talán azért, mert tiz évig sirattam, de még őt sem telt el egészen, amióta örülök, hogy nem háborgat. De nem szeretem és irtózat fog el arra a gondolatra, hogy ő szerethet. Oh, hiszen tudja jól, hogy szivem minden dobbanása egyedül a magáé.

Mégis, Isten vele, Józsi! . . . Még vissza sem hívom, mert ezután szerelmét csakis millió kis apró fondorkodások, hazugságok árán bírnám megszerezni, — ehhez pedig nem értek — s most már késő volna nekem ilyesmit megtanulni. Késő, késő, — nevetségesen, kétségbeesetten késő, mint minden az életemben . . .

Verédy elgondolközva hajtogatta össze az elsárgult levelet, aztán félig barátjához fordulva, mégis inkább csak magának mormolta:

— Alig két hónapra e levél után a férj sürgönyét kaptam, mely az Adeline betegágyához hívott.

— Hogyan?

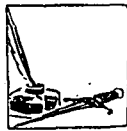
— Igen. Lóról esett le. Később meghallottam, elképzelhetetlen vakmerőséggel kereste a veszélyt. Férje zokogva adta tudtomra, hogy önkivületében mindig a nevemet suttogta.

— És mikor meglátott, felismert?

— Nem. Későn érkeztem. Már akkor halva volt.

Toll és tőr.

— július 16.

MIKSZÁTH KÁLMÁN JUBILÁLNI FOG és az ország különböző helyein megint kitört a lelkesedés lángja. Egész vármegyéket ígérnek az illusztris írónak s ráadásul még felkínálják neki az ősi birtokot, mely valahol a nógrádmegyei Szklabanya határában van. Oh, a magyar közönség felső tizezrei mindig bőkezűek voltak, ha ígérni kellett s azért csodálatos, hogy beérték néhány vármegye s az ősi birtok odaigérésével. De Mikszáth jól ösmeri ezt a lelkesedést, s nehogy a felső tizezrek zavarba essenek, ha az ígélet beváltására kerül a sor, már eleve fölmentette az urakat az ígélet teljesítésének kötelessége alól. Nem akar vármegyéket, nem akarja az ősi birtokot, s egyáltalában nem akar abból semmit, amit írói munkásságának jövedelmén felül kínálnak neki. És amikor Mikszáth így nyilatkozott, nem is volt tulságosan nagy gavallér, mert csak olyanról mondott le, aminek elérésében csak a felső tizezrek ígéletére támaszkodhatott. Ez pedig nem nagyon reális bázis. De bizonyos, hogy Mikszáth ezzel a lemondással s az írói jövedelem előtérbe tolasásával nagy zavarba hozta az urakat. Az írói jövedelem gyarapítása azt jelenti, hogy tessék a kiadott munkákat megvásárolni. Ez pedig borzasztó dolog. Mert könnyebb három vármegyét ígérni, mint három könyvet készpénzen megvásárolni.

MENTVE A KÉPVISELŐHÁZ BECSÜLETE és áldás-sék Justh Gyula neve, amiért a mentési munkálatokra a legnagyobb önfeláldozással vállalkozott. A képviselőház elnöke érezte az erkölcsi kötelességet, hogy tennie kell valamit a képviselőház szellemi nivójáért, melyről tömérdek rossz, de nagyon találó viccet hoztak forgalomba. A vicceknel csak a nivó volt alacsonyabb s ennek a nivónak emelésére kellett világgá kürtölni, hogy a képviselő urak annyira szeretik a könyveket, hogy maguknál tartják a képviselőház egész könyvtárát. Ez a szerelem nem nagyon tiszta s módfelett olcsó, ami pedig sehogyan sem egyeztethető össze magyar urak gavallériájával. De hát a

magyar gavadéria hire annyira jó, hogy annak nem sokat árthat egyesek smuczigsága. S a képviselő urak szellemi nivelésének annyira rossz, hogy annak még ez a kipattantott inkorrekttség is javára válhat. És végül is, amikor a szellemi nivelés hírnevének mentéséről van szó, akkor az ember nem lehet kiméletes egyesekkel szemben. A magyar képviselőház megérdemli az áldozatot, hogy miatta rossz hirbe hozzák magukat egyesek. Az urak különben is oly sokat emlegetik a haza iránt való hazafias áldozatkészségüket; hogy nem fájlalhatják, ha végre az áldozat bemutatására szoritották. Ezt az áldozatot könnyen elszenvedik, mert a vádnak csak a felét hiszik el róluk. Elhiszik, hogy a könyveket nem adták vissza, de abban mindenki tamaskodik, hogy a könyveket tanulmányozás céljából hazavitték.

A FŐHERCZEGEK KITÜNŐEREDMÉNYNYEL rakják le a vizsgákat, az ujságírók pedig egytől-egyig csupa kicsapott diákok s mégis a magyar ujságírók tudják jobban, hogy Popovici miféle közjogi munkákat irt Ausztria-Magyarországról.

Lám, Popovici éppen csak hogy megjelent Ferencz Ferdinánd trónörökös előtt Sinájában, s a magyar ujságírók rögtön tudták, hogy Popovici urban kihez volt szerencséje a trónörökösnek. Ferencz Ferdinánd pedig csak az ujságokból értesült róla, hogy olyan férfit engedett maga elé, aki ellensége Magyarországnak, tehát az egész monarchiának is. Mi nem tartjuk bűnnek, ha valaki nem tudja, hogy ki legyen Popovici ur, s nem tartjuk nagy erénynek, ha valaki ösmeri Popovici multját és egész irodalmi naczionálját. S ha arról van szó, hogy a kettő közül kit irigyelünk inkább, őszintén bevalljuk, hogy minden irigységünk annak szól, aki nem olvasta Popovici ur könyveit. Ha pedig rajtunk állana törvényt hoznánk róla, hogy az embereknek nem szabad minden ostobaságot elolvasni. Mert az ostoba könyvek elolvasása árt az embereknek és árt az országnak. Ha ma nincs Magyarországon ember, aki Popovici könyvét olvasta, nincs országra szóló sérelem se. De az ujságírók elolvasták a Popovici ostobaságait, aminek minden haszna, hogy egy közjogi botránnyal gazdagodtunk, amely talán hónapokig leköti minden munkásságunkat és minden energiánkat. És ezért gondoljuk, hogy nagyon okos dolog, ha a trónörökösökkel nem olvastatnak ilyen munkákat. Mert végre is valakinek csak kell lenni az országban, aki hasznosabbra is fordítsa eszét és idejét, mint holmi Popovici-féle közjogi sérelmekre.

KÁLVIN ÉS A KÖLTŐK. Genfben Kálvin halálának négyszázadik évfordulóját ünnepelték s az odarándult magyarok oly fényesen ünnepeltették magukat, mintha nem is Kálvin, de ők haltak volna meg négy évszázaddal ezelőtt. Szürke tanárok lelkiismeretesen kicsomagolták minden szellemi utipodgyászukat és rekedt hangu, meg tizedrangú költőcskék ódájuk lendületénél is patétikusabb lendülettel hajlongtak a közönség előtt, mely örült, hogy a költői unalomból végre egy elkényszeredett tapssal kiragadhatja magát. És ez az ünnepeltetés akkora méreteket öltött, hogy a közönség már régen tudta az előadásokból és ódákból, hogy kik azok az urak, de még mindig nem tudta meg tőlük, hogy ki legyen Kálvin. Erről az egy emberről egészen megfeledkeztek az odazarándokolt tanárok és költők. Pedig Kálvin is volt valaki, aki nemcsak tömérdek rossz ódát, de néhány jó prózái sort is érdemelt volna. De hát az elismerést az emberek sohasem osztották érdem szerint se másoknak, se maguknak. Hogy mit adnak másoknak, azt láttuk Kálvinnál. S hogy mit adnak maguknak, azt meg láttuk a költőcskéknél.

MAGYAR ESZTÉTÁK IDEGENBEN. Berlinben német színházat építettett egy magyar esztéta. Az építés amolyan magyar stilben történt, mert hamisítatlan magyar stílus, amikor valaki úgy üt nyelvbe egy cselédközvetítő intézetet, hogy kauzióképes szolgálókat, kifutókat keres, akiknek kauziójából kuporgatja össze az egész forgalmi tőkét. A magyar esztéta Berlinben ilyen kauzióképes dramaturgot keresett. A dramaturg hamarosan előkerült, de a kétszáz ezer márkás kauzió ugyanilyen hamar el is fogyott. Ettől a botránnyal hangos ma egész Berlin s nekünk magyaroknak semmi okunk, hogy erre a magyar stílusra büszké legyünk. A reputációnkon esett csorbát talán kiköszörüli az a másik magyar esztéta, akit egy hamburgi színház szerződtetett magyar dramaturgnak. Ettől nem kértek pénzbeli kauziót. A színház direktora attól csak szellemi tőkéjének letétbe helyezését követelte, amit a magyar dramaturg hamarosan és minden nagyobb rizikó nélkül meg is tett! A helyzet tehát az, hogy Berlinben van egy színház, ahol a magyar direktor adta az esztétát s a német dramaturg a pénzt. Hamburgban pedig van egy színház, ahol a német igazgató adja a pénzt s magyar dramaturg az esztétát. De ha Berlint nem tudták megmenteni német pénzzel, hogyan akarják Hamburgot megmenteni ezzel a magyar észszel.

Kikötő.

Halálsápadt, fénytelen, fáradt
Zöld vize lomhán apad meg árad:
Ez az én életem, kikötő, régi,
Elhagyott, sirnivaló.
Talán ezért szeretem őket,
A régi, csendes kikötőket,
Hol egymást szánakozva nézi
Pár megrokkant hajó.

Kint vad hullámok tánczuk járnak,
A napfény aranykoronáját
Egymás fejről tépik zajgva
Kérlelhetlen csatán.
Ujjong a győztes, elsötétül
A győzött s felhőrg a mélyből;
— Itt csend; a vízszint kigyós rajza
Futkos a gát falán.

A lelkem is holt víz mezője,
Pár emlék ócska kikötője.
Hullám csak néha futja által,
Ha az eszembe jut
Valaki, aki nekem drága,
S emléke, mint gyors, könnyű bárka,
Feszülő, fehér vitorlával
A kikötőbe fut.

A tenger mozgó, izmos hátán,
Hány elfelejtett kedves bárkám
Bukdácsol, tépett zászlajával
Küzködve odaki.
Megjön egy-egy, megáll és hallgat,
Vitorlája fekete, lankadt,
S borzongás fut a vizen által,
Mert meghalt valaki.

Ti szép hajók; vigak, erősök,
Asszonyok, lányok, ismerősök,
Diszitsenek nevető színek,
Vig ünnepre valók!
Jertek dalolni, égni fényben,
A fénylő kikötői éjben!...
— Csend van s jönnek árnyán a viznek
A halálszín hajók.

A sötét vizet már belepték,
Mint nagy, feketeszárnyu lepkék.
Árnyékvető vitorlák rudját
Meglengeti az ár.
Rossz árboczuk, mely meg-megreszket,
Vet rájuk fekete keresztet,
Fehér hajók az öböl utját
Rég elfeledték már.

Nagy Zoltán.

Krónika II.

Rothschild Oszkár.

— *julius 16.*

Beavatott arisztokrata körökben már régen tudva van, amit itt lent a demokrata közvélekedés most meglepetve, mint valami kuriózumot tudott meg: hogy a báró, még ha Rothschild is, szintén ember. Egészen közönséges ember. S ha két milliárdja van, akkor is, ha láza van, csak olyan tizenhat filléres aszpirin segít rajta, mint a hordár gyerekén, s akkor a fejfájásának egészen mindegy, hogy a tizenhat fillér mögött még van két milliárd, vagy a hónapvégi házbérgond. S odafent, az elmaradt, feudális, középkori elfogultságu high life-ben nem is csapják össze a kezüket, mint idelent az egyenlőség meggyőződéses világában: hogy lehetséges ez? Egy Rothschild! Ennyi vagyonnal, akkora diszben főbelövi magát? Egy rongyos kaszirnő miatt?

Valóban, ennek a tragédiának, mely csöppet sem különbözik a tuczattragédiáktól, a nagy pénz adja meg az érdekességet, jobban mondva a túlélő ítélkezőknek gyerekes képzelgése a pénzről és sóvárgása a pénz után. Ha én a Rothschild fia volnék, — ez az általános impreszsió — én bizony nem hálnék meg senki lányáért. Még boldogtalanul szerelmes állapotban is egy Rothschild élete többet ér, mint egy boldogabb házasságban élő állami tisztviselőé. A pénz sok mindennek ad ellensúlyt s annyi gyönyörűsége van a pénzes életnek, hogy mellette akármilyen bánatot vagy fájdalmat is el lehet viselni.

Hát ez így is van, csak tudni kell róla. S éppen az nem tudja, aki abban a helyzetben van, s éppen a huszonegy éves fiu nem tudja, amikor beleszeret egy kávéházi Miczibe. Honnan is tudná? Mikor ő soha nem volt nem a Rothschild fia. Mikor minden, ami pénzen megszerezhető, megvolt neki s nem is sejtette, hogy vannak olyan bajok is, melyeken pénzzel segíteni nem lehet. Milyen örömtelen dolog mindig terített asztalhoz

ülhetni, a világ körül utazni, kártyán veszíteni, éjjeleket átdorbézolni, két aranyórát viselni! Bizony, a sokpénzü ember épp oly kevésbé ismerheti a vagyonnak csodahatalmát, ahogy a hal nem ismerheti a fürdés gyönyörűségét.

Ellenben a Miczi, az ismeri a billiomos huszonegy éves fiut. Az tudja, mit jelent ilyen fiunak az, hogy pénzért nem kap valamit, vagy valakit. Kávéházi kaszirnő, vagy valami egyéb: közönséges ember, akinek néhány üveg pezsgőre valója van, nem sokáig eped a szép Miczi kegyeiért. De Rothschild Oszkárnak vagy el kellett vennie feleségül, vagy belehalnia.

Itt azonban nemcsak a pénz tette, hanem az egyéniség is. Különösen a huszonegy éves egyéniség. Vagy az idegesség. Ki nem olyan ideges huszonegy éves korában, hogy érzi a romantika kék virágának illatát? Lehet-e ebben a korban, amikor minden idegszál a szerelemtől remeg, természetesnek találni, hogy a nő nem magasabbrendű teremtmény? Nagyon durva lélek az, aki ebben a korban azt mondja: minden nő az enyém, különösen minden kaszirnő. A finomabb idegzetű ifjú még a kaszirnőben is meg tudja találni a kivételt. A többi olyan, de az, akít én szerettem meg, kivétel. Hattyu a piszkos vizeken. S nincs nő, aki meg nem érzi a férfinak róla való vélekedését, s hozzá ne alkalmazkodnék, még számítás nélkül is. Közeledj egy notóriusan kikapós asszonyhoz azzal a hittel, hogy megközelíthetetlen és neked megközelíthetetlen lesz. Fogjál viszonyba, melyet ő muló mulatságnak tart, mély érzéssel és a drámaiság tudatával, s ő drámává teszi majd a futó liaisont. Tisztán azért, mert nem akar kevésbé tetszeni s kisebb véleményt provokálni, mint a milyent talál. Erkölcstelenségre a nő nem képes és mihelyt te valamit erkölcstelennek találsz, azt veled szemben szintén annak fogja tartani, mert nem akarja, hogy lenézd, elítéld.

Ezt teszik azok a Miczik is, akiket megfoghatatlan módon el akarnak venni és el is vesznek, vagy meghalnak értök. Ők is tetszeni akarnak, s ha valaki kivételt lát bennök, hát adják a kivételt. A természetes női hűséghez és tetszenivágyáshoz természetesen itt a számítás is járul. Ha ennek a fiunak megadom magamat, olyan közönséges leszek, mint a többi, akik megadták magukat. Ellenben ha megközelíthetetlen vagyok, végleg belém bolondul s addig tartom, amíg nekem tetszik. Sőt, ha elvétetem magamat vele, akkor pláne imádni fog. S mért ne legyen Rothschildné s mért legyen egy Rothschild szeretője, amikor — legalább egy időre — a felesége s majdan az elvált felesége lehetek?

Tessék a fiukat arra nevelni, hogy nincs kivétel. Tessék őket komisz szkepticizmusra fogni, amilyen harmincz éven felül uralkodik rajtunk s a Miczik nem lesznek bárónék, vagy gyilkosok. De finom, tisztult, ideális gondolkodást önteni az ifjuba a nők iránt, kész tragédia. Ez volt az ifju Rothschild Oszkár idegessége is. Hála Istennek, az előkelő ifjak legtöbbje nem leledzik ebben a nevelési hibában.

Ha pedig én vágyok a megtört apa, megbánás nélkül állnék fiam ravatalán. Nem tudtam, mit teszek, de helyesen cselekedtem. S ha van még egy fiam, annak sem engedem meg, hogy elvegye Miczijét. Ugy halt meg, bajban, melyről nem tehetek, mintha más betegség vitte volna el. Ezen a fiun nem lehetett segíteni, mert jaj lett volna neki, ha áldásomat adom a frigyhez.

S ezen, úgy veszem észre, ma szívesen akad fönn a demokratikus közromantika. Még husz évvel ezelőtt felzudultak volna a zsarnoki apa gőgje és középkori elfogultsága ellen. Ma mindenki csöndes. Talán a tapasztalat másította meg a felfogást, tán a gondolkodás lett őszintébb, tán a megismerés, hogy a társadalmi elfogultság több elfogultságnál, hanem beigazolt természeti tény és társadalmi szükség is: tény, hogy a szerelem körül ma már nem dörög úgy a liberálizmus, mint annakelőtte.

A Rothschild- esetben pedig pláne nem volna semmi igazoltsága. En egy bizonyos mértéken túl menő gazdagságban már nem tudok privátszerencsét látni, hanem missziót. Nem tudom, de sejtem, hogy a pénzfejedelmek így fogják föl gazdagságukat. Nem belőle élnek, hanem neki, ahogy a királyi polcz sem privátszerencse, hanem kemény, komoly hivatás, s a keménységén és komolyságán van a hangsúly, nem pedig a díszén és dicsőségén. Minek dolgoznak azok, akiknek annyijok van? Minek akarnak még többet szerezni? Mért kell egy olyan irtózatossan gazdag család sarjának bankba menni praktikánsnak?

Hát azért, mert ilyenkor már az ember van itt a vagyonért s nem a vagyon az emberért. Amit magára költhet, az elenyészően csekély költsége a vagyon üzemének. Ebből szinte szent fogalom lett, mint a hazából. Ekkora vagyon már tizezrek sorsát intézi, s ezért, akinek kezén van, azzal a tudattal kell élnie, hogy irtózatossan hatalom és felelősség áll rajta. Tehát kevésbé, mint más halandó, élhet magának, holmi nyávigó szerelemnek, mely nemcsak a pénzt nyeli, — ezért nem kár — hanem az embert is elnyeli a hivatása elől. Ez a szegény fiu, ha meghalt, jól tette, mert életképtelen volt a maga köre és jövője számára. Meg lehet siratni, de nem lehet sóhajtani, hogy jobb lett volna másképp. S a Rothschild-család, ha az apai sziv sajog is, bármilyen kegyetlenül hangozzék is: a veszteség által voltaképpen gazdagabb lett.

Kóbor Tamás.

Milyen gyávák is a férfiak. A világ minden törvényét kigunyolják, de félnék a világ nyelvétől.

*

Az ember mindig könnyen bír kedves lenni azok iránt, akikkel fikarcnyit se törődik.

*

Szeretem azokat a férfiakat, akiknek jövőjük, és azokat az asszonyokat, akiknek multjuk van.

Szent Antal csodája.

— Szatirikus legenda két felvonásban. —

Irta: MAURICE MAETERLINCK. (3)

ACHILL: He, he! Nem mond nemet... Ez jobban a szájaizére van... Értem... Tehát Virginia, hagyd ott az urnódet, neki már nincs szüksége az ápolásodra; kísérd le ezt az urat és lásd szívesen a birodalmadban... Minden fogásból kapjon... Hehehe! Azt hiszem, hogy Virginia és ön együtt nem fognak unatkozni!... (Odalép a szenthez és bizalmas tréfával a gyomrára ütöget.) Eltaláltam, mi?... Eridj, te vén képmutató!... Vén svihák, hahaha, átkozott vén svihák!...

VIRGINIA (zavarodottan): Nagyságos ur!...

GUSZTÁV: Mi az?

VIRGINIA: Én nem tudom, hogy mi az, de a kisasszony nem képes többé beszélni!...

GUSZTÁV: Hogyan hogy nem képes többé beszélni?...

VIRGINIA: Nem képes, uram, nézze csak... Kinyitja a száját, mozgatja az ajkát, integet a kezével, de a hangja elveszett...

GUSZTÁV: Nagynéném, mi bajod van?... Mondani akarsz valamit?... (Hortense igent int.) És nem tudsz szólni?... Próbáld csak erőltetni, egy kis bénulás az egész. Majd elmulik... (Hortense a kezével jelzi, hogy nem bír többé beszélni.) Mi bajod van? Mit kívánsz?... (Szent Antalhoz.) Mit jelent ez?

SZENT ANTAL: Nem fog többé beszélni...

GUSZTÁV: Nem fog többé beszélni?... De hiszen az előbb beszélt... Maga is hallotta... Még gorbáskodott is önnel...

SZENT ANTAL: Tévedés volt tőlem. Nem lesz többé hangja.

GUSZTÁV: Nem tudja neki visszaadni?...

SZENT ANTAL: Nem.

GUSZTÁV: És mikor nyeri vissza a hangját?...

SZENT ANTAL: Soha többé.

GUSZTÁV: Hogyan?... Az élete végéig néma marad?...

SZENT ANTAL: Igen.

GUSZTÁV: Miért?...

SZENT ANTAL: Olyan titkokat látott meg, amelyeket nem szabad lelepleznie.

GUSZTÁV: Titkokat?... Miféle titkokat?...

SZENT ANTAL: A holtak világában.

GUSZTÁV: A holtak világában?... Micsoda újabb tréfa ez?... Minek néz bennünket? Terringettét is öregem, ez már kezd sok lenni!... A néni beszélt, mindnyájan hallottuk, tanuk vannak rá... S ön most elvette a szavát olyan szándékkal, amelyen kezdek keresztüllátni... Tüstént adja vissza a hangját, vagy...

ACHILL: Igazán nem lett volna érdemes életre téríteni, hogy ilyen állapotban kapjuk vissza...

GUSZTÁV: Ha nem tudta visszaadni teljesen, úgy mint aminő volt az ön ügyetlen és ostoba beavatkozása előtt, akkor egyáltalán minek is fogott hozzá?...

ACHILL: Ez gonosz cselekedet.

GUSZTÁV: Visszaélés a bizalmunkkal.

ACHILL: Igen, visszaélés a bizalmunkkal, ez rá a helyes szó; ön vakmerően cselekedett...

GUSZTÁV: Vagy talán azt reméli, hogy ezzel puhit meg bennünket?...

ACHILL: Azt hiszi, hogy szamarak közt van?...

GUSZTÁV: Egyáltalán, ki kérte arra, hogy ide jöjjön?... Szomorú még mondani is, de igaz, hogy inkább látnám a nénit holtan, mint ilyen állapotban... Ez nagyon is kegyetlen; nagyon is fájdalmas azoknak, akik szeretettel ragaszkodnak hozzá... Így nem lehet ide bejönni azzal a kifo-

gással, hogy csodát tesz, megzavarni az olyan emberek békességét, akik önt nem bántották és bajt okozni!... De majd meglássuk, ki nevet utoljára...

ORVOS: Engedje meg... Csillapodjék kérem... Ez az ember itt kétségtelenül rosszul cselekedett, de ezt nem vehetjük fössz néven tőle, valószínűen beszámíthatatlan... (Odalép a szenthez.) Hadd nézzek csak a szemébe, kedves barátom... Helyes, mindjárt tudtam... Nem avatkoztam bele a dologba az előbb, amikor olyan szörnyű szívesen hálálkodtak neki a csodálatos feltámasztásért; nem akartam beleértani magamat olyan dologba, amelyhez látszólag semmi közöm sem volt... De tudtam, amit tudtam és most önök is csakugy látják, mint én, hogy a kisasszony nem volt halott... Nincs itt semmi természetfeletti, vagy misztikus dolog, ennek az embernek egyszerűen meglehetősen ritka idegereje van és ezzel visszaél, hogy ilyen tréfákat engedjen meg magának, amelyeknél talán a maga hasznára is néz, de amelyek semmiesetre sem helyénvalók. Az egész csak annyi, hogy éppen a kedvező pillanatban jött és ha ő nem lett volna, nagyon valószínű, hogy ön vagy én vittük volna végbe ugyanazt a csodát, mert hiszen mindenáron csodát kiabálnak...

GUSZTÁV: De hát végre is mit tegyünk?...

ORVOS: Ezt az embert kell ártalmatlanná tenni és biztonságba helyezni, mert közveszedelmes...

GUSZTÁV: Megérdemelné; egyébként én is torkig vagyok a dologgal, végét kell vetni... (Kiált.) József...

JÓZSEF: Méltóztassék...

GUSZTÁV: Szaladj a rendőrségre ide az utca végére és hozzá két rendőrt... Hozzanak magukkal kézi békót is... Közveszedelmes egyénről van szó, aki mindenre képes, mint ahogy bőségesen be is van bizonyítva...

JÓZSEF: Igenis, kérem... (Sietve el.)

SZENT ANTAL: Engedjék meg, hogy elmehessek...

GUSZTÁV: Ugy öreg, tetesse csak magát ostobának... Itt az ideje... Igen, majd mindjárt elmehet... Sőt igen szép és nemes kísérettel fog elmenni, várjon csak...

ACHILL: Ugy ám barátom, nem fog sokáig unatkozni; majd folytathatja a kis tréfáit és kellemesebb, kevésbé disztigvált társaságban mutathatja meg, hogy mit tud a rendőrségen... Tudja mi az a dutyi?...

SZENT ANTAL: Tutyi?... Köszönöm, nem kell, én meztláb járok...

ACHILL: Jó, jó, majd megtanulja... És még egy jó tanácsot... Ha majd azok az urak jönnek, akik önt a társaságukkal fogják megtisztelni, beszéljen velük a mezőgazdaságról és a marhákról, különösen a marhákról... Marhatenyésztéssel foglalkoznak s ezzel ön örömet fog nekik okozni... De azt hiszem, hallom is már könnyed és kellemes lépteiket... Itt vannak...

(JÓZSEF visszajön, mögötte egy rendőrbiztos és egy rendőr.)

A BIZTOS (Szent Antalra mutatva): Ez a gonosztevő?...

GUSZTÁV: Igen.

BIZTOS (kezét Szent Antal vállára teszi): Az írásait...

SZENT ANTAL: Miféle írásokat?...

BIZTOS: Nincsen semmiféle írása?... Azt mindjárt gondoltam. Hogy hívják?

SZENT ANTAL: Szent Antal.

BIZTOS: Szent micsoda?... Szent Antal... Hát azt hiszi, hogy a bolondja vagyok?... Keresztény ember nem visel ilyen nevet, a másikat akarom tudni, az igazit...

SZENT ANTAL: Más nevem nincs...

BIZTOS: Hallja, beszéljen szép szerével!... Hol lopta ezt a sláfrokkot?

SZENT ANTAL: Nem loptam, az enyém...

BIZTOS: Ugy? Hát talán akkor én hazudok... Micsoda? Mondja csak, ne szégyelje magát...

SZENT ANTAL: Nem tudom... Azt hiszem... talán téved...

BIZTOS: Megjegyzem magamnak arczátlanságait. Hova való?

SZENT ANTAL: Páduába.

BIZTOS: Páduába?... Hát ez megint micsoda?... Hol van az?...

GUSZTÁV: Olaszországban.

BIZTOS: Tudom, tudom; de csak mondja meg ő maga...

Aha, tehát olaszok vagyunk... Ezt is gondoltam... Honnan jön?...

SZENT ANTAL: A paradicsomból.

BIZTOS: Miféle paradicsomból. Hát ez már megint miféle füllentés?... Hol van az a gonosztévők országa?...

SZENT ANTAL: Az az a hely, ahova az Urban elhunytak lelkei a haláluk után megtérnek...

BIZTOS: Aha, nagyon szép, értem... Ez az ur tréfálni akar velem... Ez az ur bolonddá akar tartani... Először szemtelenkedik, azután azzal dicsekszik, hogy mit tud... Jól van. Rendben van a dolga, nem kukoricázunk sokáig... Egyébként pedig mit tett? Mit lopott?...

GUSZTÁV: Hogy lopott volna, azt még nem merem állítani. Nem volt még időm, hogy utána nézzek és nem szeretnék könnyelműen gyanusítani... Igazságosnak kell lennünk... De amit tett, az még sokkal rosszabb.

BIZTOS: Mindjárt gondoltam.

GUSZTÁV: Tudja, hogy milyen szerencsétlenség ért bennünket... Mialatt drága halottunkat sirattuk és éppen a reggelinél ültünk, ez az ember valami kifogással befurakodott a házba; a szándékát könnyű kitalálni... Hasznára fordította a cselédleány együgyűségét és könnyenhivőségét és kinyitatta a halottas szoba ajtaját. Szembeszökően a rendtelenségre s a mi fájdalmunkra számított, hogy a zavarosban halászhasék és jó fogást tegyen. Talán valami czinkostársa utján megtudta, hogy a nagynénem ékszere és ezüsteneműje ki van rakva a kandallóra... Szerencsétlenségére azonban a nagynéni nem volt halott. Amikor ezt a gyanus külsejű alakot megpillantotta a szobájában, felesmélt, hangosan kezdett kiabálni és bátran kiutasította innen. Erre azután ez az ember a kudarcza miatt való bosszúságában, nem tudom, mi módon, — azt majd a doktor megmagyarázza — elvette a hangját a nagynénémnek és akárhogyan kértük is, vonakodik visszaadni, természetesen abban a reményességben, hogy megpuhit bennünket. Kérem ügyelni arra, hogy én nem vádolok, én csak konstatalok. Egyebekben pedig kérdezze meg a doktort.

ORVOS: A rendőrtiszt ur jelenlétében majd megadok minden szükséges felvilágosítást. Kivánatra akár jelentést is vehetek fel.

ACHILL: Tévedés azonban ki van zárva; ez az ember vagy gonosztevő, vagy bolond, talán mind a kettő, de mindenesetre közveszedelmes egyén, akit biztonságba kell helyezni...

BIZTOS: Ugy van. — Meg fogjuk önöket szabadítani tőle... Rabutteau!...

A RENDŐR: Parancsol biztos ur?...

BIZTOS: A békót...

GUSZTÁV: De önök olyan szeretetreméltóan fáradtak értünk, urak; bizonyára megszerzik most azt az örömet is, hogy mielőtt elmennének, kiüritenek egy pohárka bort velünk...

BIZTOS: Szavamra, nem mondunk német, ugy-e Rabutteau?... Különösen mivel a kísérő pajtásunk nem látszik valami nagyon jókedvűnek...

GUSZTÁV: József, egy üveg bort és poharakat... (József el.) Kociztani fogunk a nagynénénk meggyógyulására...

BIZTOS: Ilyen czudar időben nem fog ártani.

GUSZTÁV: Még mindig esik az eső?...

BIZTOS: Ugy szakad, mint az özönviz... Csak itt, ezen az utcán jöttem végig, de tessék megnézni a köpönyegemet...

RENDŐR: Az ember nem is tudja, hogy eső-e, hó-e, még annál is rosszabb...

(JÓZSEF visszatér a kezében felszolgáló tállal és a rajta lévő poharakat körülkinálja.)

BIZTOS *(felemelve a poharát)*: Uraim és hölgyeim! Az egészségükre!...

GUSZTÁV *(kocint vele)*: Az egészségére biztos ur! *(Mindnyájan kocintanak a rendőrökkel.)* Még egy pohárkával?...

BIZTOS: Nem árt meg... *(A nyelvével csettent.)* Ez aztán jó!...

SZENT ANTAL: Szomjas vagyok... Egy pohár vizet szeretnék...

BIZTOS *(gunyosan)*: Egy pohár vizet?... Hát nem hallja, hogy csurog ott künn?... Majd kap vizet atyafi, csak addig várjon, míg kint leszünk; ott egyenesen a szájába folyik... Elég volt, menjünk... Rabutteau, a békót, maga tartsa a kezét...

SZENT ANTAL: De hiszen semmit sem...

BIZTOS: Hm? Még visszabeszél? Csak ez kell nekem... Egyik olyan, mint a másik...

(A kapun csengetnek.)

GUSZTÁV: Csengetnek! *(József megy kaput nyitni.)* Hány óra van?... Talán már a temetésre jönnek...

ACHILL: Még nem... Még csak három óra van... *(Belép a RENDŐRTISZT.)* Ah, itt jön Mitrou ur, a rendőrhadnagy...

RENDŐRTISZT: Uraim és hölgyeim, jó napot kívánok!... Már hallottam... *(Megpillantja Szent Antalt.)* Igen, sejtettem mindjárt... ez maga a Szent Antal, a nagy Páduai Szent Antal...

GUSZTÁV: Ön tehát ismeri?...

RENDŐRTISZT: Mint a rosszpénzt... Már harmadszor szökött meg a bolondok házából, mert tetszik tudni, egy kicsit... *(A kezével a homlokára mutat.)* És valahányszor meg tud ugrani, mindig ugyanazokat a tréfákat csinálja, betegeket gyógyít, puposokat egyenesít ki, beleköntárokodik az orvosoknak a mesterségébe... Szóval... Egész halom törvényellenes cselekedet... *(Odalép a szenthez és figyelmebben megnézi.)* Igen, ő az... Vagy legalább is... De a legutóbbi csinytevései óta nagyon megváltozott... No, ha nem az, akkor bizonyosan a testvére... Valami mintha nem volna egészen rendben a dologgal... Majd kiderül ott bent nálunk; előre, nincs időm, gyorsan, legények; az őrszobába, az őrszobába, az őrszobába!...

GUSZTÁV: Vigyék el itt a kertajtón keresztül, az nem lesz olyan feltűnő...

(Kinyitják a kertajtót. Hó, eső és szél ver be rajta.)

ACHILL: Gyalázatos idő!... Hó, eső, dara...

(Szent Antalt az ajtóhoz taszigálják.)

VIRGINIA *(elősiet)*: De nagyságos ur... Az a szegény ember... Hát nem látják, hogy meztláb van?...

GUSZTÁV: Nos? Hát aztán?... Kocsit hozassak neki, vagy pedig talán ereklyetartóért küldjek?...

VIRGINIA: Nem, oda fogom neki adni a faczipómet... Fogadd el Szent Antal, nekem még van másik pár is...

SZENT ANTAL *(felhuzza a faczipót)*: Köszönöm!... *(A dicsfény kigyulad.)*

VIRGINIA: És a fejére nem tesz semmit?... Meg fogja hűteni magát...

SZENT ANTAL: Nincsen semmim...

VIRGINIA: Fogja a fejkendőmet... Majd hozom az esernyőmet is... *(Elsiet.)*

ACHILL: Vén bolondja...

GUSZTÁV: Az ám, hanem de czudar hideg jön be...

Előre tehát a rendőrségre, hogy a dolognak egyszer már vége szakadjon...

VIRGINIA *(nagy esernyővel tér vissza s odanyújtja a szentnek)*: Itt az esernyő...

SZENT ANTAL *(mutatja a kezét)*: Megláncolták a kezemet...

VIRGINIA: Majd én tartom az esernyőt... *(A küszöbön kinyitja az ernyőt, a feje fölé tartja Szent Antalnak, aki a két rendőr között kimegy, mögötte a rendőrtiszt. A glóriája ragyog az esernyő alatt és a kis csapat eltűnik a kertben a hóesésben.)*

GUSZTÁV *(becsukja az ajtót)*: Végre!...

ACHILL: Ah!... Ez sokáig tartott!... Micsoda vén korhely!...

GUSZTÁV *(az ágyhoz lép)*: Nos, nagynénem?...

ACHILL: Mi van vele?... Ájulás jön rá, hátra roskad...

ORVOS *(odasiet)*: Nem tudom... Szinte azt kell hinnedem...

GUSZTÁV *(az ágy fölé hajolva)*: Néni!... Nagynénem... No?...

ORVOS: Most igazán a végét járja... Mondtam én ezt önöknek...

GUSZTÁV: Az lehetlenség!...

ACHILL: De nézzen csak rá, doktor! Nem tud semmit sem csinálni?...

ORVOS: Fájdalom, nem...

(Csend. Mindnyájan körülállják az ágyat.)

GUSZTÁV *(először nyeri vissza a hidegvérét)*: Milyen nap ez a mai!...

ACHILL: Milyen idő van ott künn!...

GUSZTÁV: Mégis csak kissé kegyetlenek voltunk azzal a szegény ördöggel... Hiszen alapjában véve nem vétett ellenünk semmit sem.

(Vége.)

Fordította: Cholnoky Viktor.

Bethmann-Hollweg.

A dédapja még zsidó bankár volt Frankfurtban, ahova a németalföldi zsidóüldözések elől menekült. Az apja már nem lakott Frankfurtban, s az már nem is félt a zsidóüldözésektől. Ezt a születési, helyesebben származási szépséghibát csak azért említettük meg, hogy annál impozánsabb színben álljon előttünk a karriér, melyet ez a birodalmi kancellár befutott. Ez a sötét háttér hozzátartozik a karriéréhez, mert jellemzi, hogy micsoda kvalitásokkal kell annak birni, aki ekkora megterheléssel elsőnek érkezett be a versenyfutásban, mely a kancellárságért folyt mostanában.

Ezek a kvalitások, ha még oly nagyszerűek is, csak odahaza tudták elősmertetni magukat. A világ azonban alig tudott többet Bethmann-Hollwegről, mint akármelyik más szürke porosz államférfiről. Mert a porosz államférfiak legtöbbször szürke marad a birodalmi kancellár politikai szereplése mellett. Ez a szerep nagyon sokoldalú s más államférfinak alig ad tennivalót. Ezt a hivatalt Bismarck a maga egyéniségéhez szabta s mert ez az egyéniség olyan volt, hogy annál több energiát tudott kifejteni, mentül több államférfiui gond nehézkedett rája, Bismarck úgy rendezkedett be, hogy minden gondot lefoglalt magának s kollégáinak csak a miniszteri czímet, meg a miniszteri fize-

tést hagyta meg. A kancellárság eme tradícióival tömérdek baja volt Capriyinek és Hohenlohe herczegnek, akik elég korán össze is roppantak a sulyos vértzetben, melyet Bismarck a maga testére szabott. A vértzettel csak Bismarck tudott megbirkózni, két utódja azonban három-négy esztendeig se bírta a mázsás öltözéket. Még a Bülow lélegzete is gyakran elakadt a pánczélingben s a világ arczán ott ül a nagy kérdőjel, hogy meddig bírja hát Bethmann-Hollweg, aki a keresztnévét csak úgy máról-holnapra vesztette el. Hisz tegnap még a családi nevét is alig ösmertük, s ma már tartozunk neki azzal a tisztelettel, hogy a keresztnévét elfeledjük.

Az új, nem éppen plasztikus egyéniségű kancellárnak kissé letompított éles-szinüése, meg az a körülmény, hogy II. Vilmos választása erre a simulékony államférfira esett, jogossá teszi a sejtést, hogy Berlinben folytatni akarják azt a politikát, mely a legutóbbi hónapokban oly erős konfliktusba vitte a császári felelősséget. Vilmos császár kormányozni is akar, nemcsak uralkodni. Ez az ambíció nem találta meg számításait Bülow kancellársága mellett s bizonyos, hogy az adóügyi reformok kudarczát könnyen kiheverte volna Bülow, ha hónapokkal ezelőtt nem hagyta volna cserbe a császár ambícióit, melyek a felelőtlen kormányzás felé gravitáltak. Bethmann-Hollwegben kevesebb akaratot tételez fel II. Vilmos és valószínű, hogy az új kancellár politikai munkásságának tere kissé összehusorodik majd. A terrénumból kiszorul a külpolitika s Bethmann-Hollweg a belügyek terén elégti ki politikai ambícióit.

A kancellári munkakörnek ily kettéoszlása aligha kelt nagyobb izgalmat akár nálunk, akár Berlinben. A porosz junkerek előtt amugy is az a Bethmann-Hollweg legszebb erénye, hogy a junkerek uralkodását tartja a porosz állam egyetlen garanciájának. A karrierjének az első lökést ez a hitvallás adta meg. A porosz junkerek ezért a hitvallásáért bocsátották meg neki azt a szépséghibát, melyet származása ejtett multján. Ő tudományos és filozófiai magaslatra emelte a porosz junkerek önzését és érthető, hogy a porosz dzsentri magához ölelte azt, aki tudományosan tudta megokolni mindent letipró egoizmusát. A junkerség tehát elégedetten dörzsöli kezeit, amikor Bethmann-Hollweg politikájának még intenzivebb érvényesülését látja közeledni. S hogy a külpolitika ismét átjátszódik Vilmos császár kezeibe, ezen mi kesereghetünk a legkevésbé. Egy kipróbált jóbarát intézi majd ezt a politikát, mely alkotmányosság szempontjából talán kifogásolható, de miért törődjünk mi a német alkotmányval, amikor amugy is elég bajunk van a magunk alkotmányával. Az emberiség békét akar. S a béke megéri, hogy az alkotmány néha behunyja a félszemét.

Mit szeretne minden hölgy tudni? Elsősorban azt, hogy szépségét hogy tarthatja meg, hogy védheti meg arczát a nap és szél befolyása ellen, hogy távolíthatja el arczáról az elcsufító szeplőt, májfoltot, pattanást, mittessert és egyéb arcztisztatlanságot. Ma már nem titok, hogy mindezek legbiztosabb segítőszere a törvényesen védett Földes-féle Margit-Crème, mely pár nap alatt a ráncokat kisimítja és az arcznak finom, fiatal, rózsás színt ad. Ártalmatlanságáért kezesség. Nagy tégely ára 2, kicsi 1 kor. minden gyógyszerárban. Postán küldi: Földes Kelemen gyógyszerész, Arad.

A »Beteg Uriember« utolsó látogatása.

Írta: GIOVANNI PAPINI.

Senki sem tudta igazi nevét. Mindenütt a »beteg uriember« néven ismerték. Hirtelen eltűnése után felejtetlen mosolyának emléke maradt csak hátra, meg Sebastiano del Piombo egy portréja, mely prémes bundájának puha árnyékába rejtve ábrázolja őt, alvó módjára erőtlensül aláhanyatló keztyüs kezével. Némelyek, akik őt jobban szerették, s én azon kevesek közé tartoztam, visszaemlékeznek még átlátszó, sárgás különös arczbőrére, szinte asszonyiasan könnyed lépteire és örökké ábrándozó szemére. Sokat szeretett beszélni, de senki sem értette. Némelyek meg sem akárták érteni, oly rettenetes dolgokat mondott.

Igazán félelmet gerjesztő volt.

Jelenléte fantasztikus színezetet adott a legegyszerűbb dolgoknak. Midőn valamely tárgyhoz ért keze, úgy rémlett, mintha az az álmok világának részévé vált volna. Szemei nem a jelenlévő tárgyak képét tükrözték vissza, hanem ismeretlen és távollevő dolgokét, melyeket nem láttak a vele együtt lévők. Senki sem kérdezte, mi is tulajdonképp a baja és miért nem gyógyíttatja. Folytonosan járt, fáradtság nélkül, éjjel és nappal. Így élt. Senki sem tudta, hol van otthona. Senki sem ismerte apját vagy testvéreit. Egy napon megjelent a városban és évek mulva, egy másik napon eltűnt onnan.

Eltűnését megelőző napon meglátogatott korán reggel, még alig hogy hajnalodott és felköltött. Éreztem homlokomon keztyüjének szelid simogatását. Magam előtt láttam, bundájának prémjébe burkoltan, a szokottnál ábrándosabb tekintettel, ajkán egy mosolynak örök emlékével. Kivörösödött szeme elárulta, hogy az éjjel átvirrasztotta, s hogy nagy aggodalommal várta a hajnalt. Keze remegett s a hideg rázta egész testét.

— No, mi az? — kértem — Baja erősebben elővette, mint máskor?

— Az én bajom, — felelt — az én bajom? Tehát ön is azt hiszi, mint a többiek, hogy bajom van? Hogy van egy baj, mely az enyém? Miért nem mondja inkább, hogy én, én magam baj vagyok? Semmi sem lehet az enyém, tetszik érteni? Nincs semmi, ami tulajdonom volna. Semmi! De én vagyok valakié. Van valaki, kinek én vagyok a tulajdona!

Szokva voltam különös beszédeihez s ezért nem is válaszoltam. Csak néztem őt. S tekintetem, úgy látszik, nagyon barátságos volt, mert még közelebb lépett ágyamhoz és lágy keztyüjével újra végigsimogatta homlokomat.

— A láznak nyoma sincs önön — folytatá. — Ön teljesen egészséges és nyugodt. Vére nyugodtan kering ereiben. Mondhatok tehát önnek valamit, ami lehet, hogy megijeszti. Hallgasson figyelemmel, kérem, mert talán nem lesz alkalmam kétszer elmondani ugyanazt s mégis szükséges, hogy legalább egyszer elmondjam.

Igy szólván, az ágy mellett levő hatalmas karosszékbe vetette magát és emelkedettebb hangon folytatta:

— Én nem vagyok valódi ember. Nem oly ember vagyok, mint a többi. Nem husból és vérből való, nem embertől sarjadott ember. Nem úgy születtem, mint az ön embertársai. Bölcsőmet senki sem ringatta, nevedésemet senki sem leste. Nem ismertem a nyugtalan, lázongó ifjúságot, nem a vérségi kötelék édes voltát. Én — meg akarom ezt mondani, ha nem is hiszi — én csak alakja vagyok egy álomnak. Shakespearenek egy képe valósult meg bennem, a maga tragikus, szószzerinti

igazságában : ugyanabból az anyagból való vagyok, mint az ön álmai, uram ! Létezem, mert van egy valaki, ki rólam álmodik, aki engem megálmodik. Egy valaki, aki alszik és álmodik és élni, tenni, mozogni lát engem és e pillanatban mindazt álmodja, amit most mondok. Midőn ez a valaki kezdett megálmodni engem : kezdetét vette létem. Majd ha fölébred : én megszünöm létezni. Az Ő képzelete szült engem, az Ő hosszú éjjeli ábrándozásainak vendége vagyok. S az Ő álma annyira tartós és annyira mély, hogy az ébren levő embereknek is láthatóvá lettem. Hanem azért az ébren levők világa, a valóság, a tények világa nem az enyém. Oly rosszul érzem magam a ti létetek mindennapias biztonságá közepette ! Az én igazi létem nagy csenddel ott folyik le alvó teremtmőm lelkében . . .

Ne higye, hogy titokzatos talányokban, avagy jelképekben beszélek. Amit mondok, maga az igazság, az egyszerű és rettenetes valóság. Ne nézzem rám tehát oly elszorodott és szánakozó ábrázattal !

Nem is az gyötör tulajdonképp, hogy egy álomnak vagyok a szereplője. Vannak költők, akik azt mondják, hogy az emberek élete csak egy árnyéka egy álomnak, s bölcsek, akik azt állítják, hogy a valóság csak látszat, hallucináció ! Engem más kérdés üldöz : kicsoda az, ki engem megálmodik ? Ki az a valaki, az a rejtelmes lény, akit nem ismerek és akinek tulajdona vagyok ? Aki fáradt agyának sötét mélyéből hirtelen életre keltett s aki, ha majd felébred, kioltja életemet, egy pillanat alatt, mint a gyertya lángját a szél. Mennyit gondoltam erre az én alvó Uramra, erre az én teremtmőre, akinek kezében van az én életem, az én pünkösdi királyságom ! Bizonyára nagy és hatalmas Ő. Oly lény, akinek a mi éveink muló perczek csak, aki egyetlen órájában egy ember egész életét, egyetlen éjjelén az emberiség egész történetét átélheti. Álmai oly élénkek, oly erősek és mélyek, hogy látomásait a valóságba képes vetíteni, azoknak a valóság látszatát képes kölcsönözni. Az egész világ talán nem egyéb, mint az őhöz hasonló lények álmai keresztelésének folytonosan változó eredménye. De nem akarok tulságosan általánosítani. A metafizikát csak hagyjuk a balgáknak ! Nekem elegendő annak a szörnyü valóságnak tudata, hogy egy hatalmas álmodónak képzeleti alkotása vagyok.

De hát kicsoda Ő ? Ez a kérdés izgat régóta, régóta, amióta fölfedeztem, mily anyagból vagyok gyurva. Könnyen értheti, mily fontossággal bír rám nézve e kérdés. Egész sorsom függ a felelettől, melyet e kérdésre adok. Az álmok alakjai széleskörű szabadságot élveznek. Épp ezért életem nem függ teljesen származásomtól. Sokban megmaradt szabad akaratom. De tudnom kellett, ki volt az én álmodóm, hogy életem alaphangját, stílusát helyesen válaszszam meg. Az első időkből megrémített a gondolat, hogy a légkisebb dolog is elegendő arra, hogy Őt felébressze, illetve, hogy engem megsemmisítsen. Egy kiáltás, valami nesz, egyetlen lehellet életemnek egyszeriben végét vethette volna. Akkor még ragaszkodtam az élethez s azért hiába gyötöröm magam, hogy kitaláljam, mik az én ismeretlen Uramnak vágyai és szenvedélyei. Előtte kedves irányt igyekeztem szabni lételemnek. Örökké remegtem, nehogy valami olyast kövessék el, ami megsértheti, amitől megijedhet, szóval, ami fölébresztheti. Egyidőben azt képzeltem, hogy valami titokzatos evangéliumi istenség Ő. A legerkölcösebb, a legszentebb életet igyekeztem tehát folytatni. Voltak viszont oly napjaim, midőn valami pogány hősnek gondoltam és ilyenkor a Bacchus széles koszorujával öveztem homlokomat, a részeket himnuszát énekeltem és táncot jártam hideg nimfákkal az erdő szélén. Sőt azt is hit-

tem egyszer, hogy valami magasabbrendű szellemi világban élő, fönséges és örök bölcs álmanak vagyok tárgya s álmatlan éjjeleken át vizsgáltam a csillagok járását, kutattam a világ értékeit és az élő lények alkotát.

De végre is untatott és megalázott a gondolat, hogy e titokzatos ismeretlen játéktárgyának kell lennem. Rájöttem, hogy az életnek e látszata nem érdemel annyi megalázkodást, annyi gyáva hizelgést. Forrón óhajtottam, amitől azelőtt rettegtem, azt t. i., hogy fölébresszem Őt. A legszörnyűbb dolgokat igyekeztem mivelní, hogy kénytelen legyen ijedtében fölébredni és talpra ugrani. Mindent megkísérlettem, hogy a megsemmisülés nyugalmához juthassak. Latba vettem minden erőmet, hogy végét vessem látszólagos életem e szomorú komédiájának, hogy összetörjem az életnek e nevetséges álarczát, mely hasonlóná tett az emberekhez !

Semmiféle büntől, gázságtól nem riadtam vissza. Nem rettegtem semmitől. Válogatott kínzásokkal ártatlan öregeket gyilkoltam meg. Egész városok ivóvizét megmérgeztem. Egy szempillantás alatt egész sereg ifjú nőnek haját lobbantottam lángra. A megsemmisülési vágy ragadozó vaddá tett : fogaimmal marczangoltam szét az utamba akadt gyermekek husát. Éjjente tüzet okádó, óriási fekete szörnyetegek társaságát kerestem, amelyeket az emberek már nem ismernek. A gnómok, koboldok, a kísértetek hihetetlen kalandjaiban vettem részt. Magas hegy csucsáról kopár szakadékkba vettem magamat, melyben fehér csontokkal telt üregek tátongtak. Megtanultam a boszorkányok vadállati bus sikoltásait, melyektől éjjel a legbátrabbak is összeressenek. De álmodóm, ugy látszik, nem ijed meg mindattól, amitől ti emberek reszkettek. Ő, ő élvezni tudja a legrettenetesebb dolgokat. Vagy nem törődik velük és nem fél tőlük. Mai napig sem sikerült őt felébresztenem. S huzni vagyok kénytelen ezt a nyomorult, szolgálai, ezt az irreális életet.

Ki fog végre megszabadítani álmodómtól ? Mikor hasad a hajnal, mely őt munkába szólítja ? Mikor szól majd a harang, mikor szól majd a kakas, mikor hangzik majd a hang, mely fölébreszti ? Hiszen oly régóta várok szabadulásomra ! Oly kimondhatatlan vágygyal várom ennek az ostoba álomnak végét, melyben annyira unalmas szerepet töltök be !

Most teszem az utolsó kísérletet. Megmondom álmodómnak, hogy én csak álom vagyok. Azt akarom, hogy Ő csak álmodja, hogy álmodik. Ugy-e bár, ez az emberekkel is megesis ? És megesis, nemde, hogy fölébrednek, mikor észreveszik, hogy álmodnak ? Ezért jöttem Önhöz, ezért mondtam el mindezeket. Szeretném, ha az, aki engem teremtett, tudatára jönne annak, hogy nem vagyok valóságos ember, mert egyuttal ugyanazon pillanatban megszünnék létezni mint képzeleti alak is. Mit gondol, fog-e sikerülni ? Gondolja, hogy láthatatlan tulajdonosomat föl tudom hirtelen ébreszteni, ha mindezeket ismétlem, hangosan, torkom szakadtából ordítva ismételem ?

A »Beteg Uriember« ezeket mondván, a karoszékben fészkelődni kezdett, keztyűjét balkezén idegesen föl- és lehuzta s egyre zavarosabb tekintettel nézett rám. Ugy látszott, mintha egyik pillanatról a másikra valami csudálatos és félelmetes dolog bekövetkezését várta volna. Arcza az agonizálónak kifejezését öltötte. Időről-időre vizsgálgatta testét, mintha fölsláslását vélte volna látni. S idegesen kapkodott nedves homloka után.

— Ön, ugy-e, mindezt elhiszi nekem, — szólait meg újra — ugy-e érzi, hogy nem hazudom. De miért

is nem tudok eltűnni a föld színéről, miért nem szabad életemnek véget vetni? Vagy tán örökké tartó álom alakja vagyok? Egy örökké alvónak, egy örökké álmodónak álmoképe? Szabadítson meg végre ettől a rettenetes gondolattól! Uram, vigasztaljon meg kissé! Tanácsoljon valami cselet, mondjon valami módot, amitől megsemmisülhetek! Lelkem mélyéből kérem! Könyörögök! Nem szánja hát meg ezt a fáradt, életunt kísértetet?

S minthogy én tovább hallgattam, még egyszer rám szögezte tekintetét és fölkelte. Sokkal magasabbnak tűnt föl most előttem, mint előbb. Ismét szemembe ötlött szinte átlátszó arcbőre. Egész testében megremegett: úgy tűnt föl előttem, mint valami hálójából szabadulni kívánó vad. Finom, keztyűs kezének szorítását éreztem. Utoljára. Halk hangon mormogott valamit s távozott. És e percz óta csak *egy valaki* látta még.

Fordította: dr. Zambra Alajos.

Saison.

Julius tizenhetediké.

Gabriele D'Annunziónak két banya különböző időben megjósolta, hogy 1909. július 17-én fog meghalni.

»Ott voltam mellette egész nap. Már nyugodt volt. Elbucszott a világtól. A sajtó szinte rekedtre ordította magát, hogy a Mestert július tizenhetedikén szólítják alvilágba azok a trónvesztett latin istenek, akiknek nevét, csorba kardját és horpadt pajzsát az ő versei ötvözték ki újabb ragyogásra. Lassan ment át a kerten, babérfák és lusta pálmák között egy könnyű, fehér dolgozóköpenyben. Alább az antik torzóknál, a villa bejárata körül, ahol már a tengert is lehetett látni és a napsugár melegen esőzött dicső fejére, megállott és ebben a pillanatban, hogy a koradélután édes mérgét és a várakozás izgalmát szivta magába s köpenyén hunyorogva ragyogtak a fehér selyemliliomok, majdnem szép volt a Mester, majdnem olyan, mint egy római pap és egy bucsuzó isten. Szeliden bámultam rá. Arra gondoltam, hogy titkos-jelvéltást folytat a végtelennel s utána siettem.

Ez volt az a dátum, — különben szürke, unalmas és hétköznapi — amit évekig vártunk. De most egyszerre hinni kezdtünk benne mindaketten. Annyira, hogy ő már nem is beszélt róla. Néhány utolsó intézkedést tett. Átadta a nagy ébenfairóasztal ezüstkulcsait, néhány levelet, amelyet szokása szerint finom lila viaszszal pecsételt le és egy klasszikus tekercsben a végrendeletét.

Délután két órakor a tenger egyszerre izgatott lett. A levegőben szurós, éles por tánczolt s apró, kemény kis hullámok szeldelték végig a víz felületét. Nekem rossz sejtelveim voltak s azt tanácsoltam a Mesternek, menjünk vissza a villába és zárkózzunk be a vihar elől.

A sötétkék szalónba tartottunk, amit a Mester erre a napra rendeztetett be magának. Most voltam itt először és be kell vallanom, valami fájó és hideg bánat-

tal töltött el ez a kék gyász. A terem olyan volt, mint egy kriptá. Nehéz függönyök buktak le csüggetegen az ablakokról. Hidegen nyujtózott el a zongora. A kék vázákban buja, ismeretlen rózsák nőttek, sötétbordók, majdnem feketék, amelyek csak növelték az elfüggönyözött terem homályát. Egy különös kapor-színű ibrikben pedig busan himbálózott az élettelen és illattalan holdfény-virág, a *lunaria binensis*.

Messze a sarokban egy süppedő, koporsóra emlékeztető pamlag állott, ahova a Mester fáradtan dőlt le. Elkérte tőlem kedvencz parfümjét, a perzsa liliomot s beszagosította vele kezét és gyengéden érintette lüktető halántékait is. Azután egy orosz cigarettre gyujtott s lassan sétált át a szobán.

— Itt várom meg — mondotta csendesen.

Én egy karosszékekben ültem és czeruzával kezemben figyeltem ihletett ajkait. A halálról beszélt.

Büszkén állithatom, hogy Socrates sem mondott róla szebbeket, mikor a börtönben a bürökpoharat várta. Majd újra ledőlt a pamlagra. Ezuttal igen találóan Charon sajkájához hasonlította a furcsa butort és ájult ujjait fáradtan lógatta le róla a szoba hullámos levegőjébe, ami feledést-keltően nyaldosta körül, mint a Léthe vize. Egyik cigarettet a másik után dobta el. Végül a zongorához ült és álmosan futtatta végig ujjait, inkább csak azért, hogy kissé tornáztassa, mintsem hogy zenét halljon, mert lelke ugyanis tele volt érett szépségekkel és szomorúsággal. Ha jól emlékszem, Chopin *Es-moll nocturne*-jét játszotta s a halhatatlan Puccini *Toscá*-jából azt a részt, amelyben Cavaradossi bucsuzik az élettől.

Észre sem vettük, hogy időközben este lett. A Mester ijedten tekintett az órára. Kinyitottuk az ablakokat s beengedtük az éjszakát. Messze-messze el lehetett látni innen a mezőig és a poros tanyáig, ahol a vörösre pörkölt gyepen millió és millió mezei tücsök folytatta nyápicz muzsikáját, a szakadatlan és végeérhetetlen zengést és csengetést, amely ezen az éjen azt az impresziót keltette bennünk, hogy a fűszálak között vékony, ideges villamoscsengetyűk czirpelnek, mint kis állomásokon a vonatokat váró szemafor-jelzők, egy eljövendő szerencsétlenséget, a rettenetes halál-vonat jöttét hirdelve.

Vacsorához ültünk. A huszonharmadik óra közelgett már, ami az önök számítása szerint éji tizenegy órát jelent. Egy óránk maradt a vacsorára. Az asztalon három teríték. Egy a Mesternek, egy nekem és egy a harmadiknak, annak az ismeretlen vendégnek, aki ezen az éjen eljövend. Őt vártuk, miközben lassan enni kezdtünk. A Mester azonban majdnem minden fogást visszautasított. Szórakozottan bámulta aranytányérját, melyet egy abessziniai tisztelőjétől kapott, mindössze egy körtét és pár szem szőlőt evett és utána cyprusi borral nedvesítette meg sápadt ajkait.

— Az utolsó vacsora — gondolhatta magában szeliden.

De most már valóban halottfehér volt. A biboralmák, hamvas szőlők, kövér bäraczkok és elhizott

dinnyék közül ezüstkancsói és az arany-evőszerei visszfényében hamuszínűen meredt rám ingadozó feje. A vállára hajoltam s majdnem vallásos áhitat fogott el. Halvány volt és bánatos, talpig fehér ruhájában, fehér nyakkendőjével és fehér tennisz-czipőjével. A szive is erősebben dobogott. Üterei pedig, mint óráinkon a fűrgé másodperczmutatók, remegve rohantak az éjfé felé. Megszorítottam a kezét.

Csak öt perczünk volt még. Most kell jönnie. Az éjféli szél kíváncsian félrehajtotta a nehéz ablakfüggönyöket és bekukucsált a szobába. Az órák pedig egyszerre zavart koncertben, mély és magas hangokon verni kezdtek.

A Mester félrefordított fejjel állt a szalón közepén s szemét a perzsaszőnyegre sütötte.

Mi történt? Az óráink siettek tán? Lehetetlen. Ma este sürgönyileg kérdeztük meg a pontos időt Rómából is, Párisból is. Határozott választ kaptunk. A vendég, akit vártunk, akit Ő várt, nem jött el.

Ekkor pedig oly hihetetlen, felséges és megrázó dolog történt, amit szavakkal még csak éreztetni sem tudok. Egy darabig úgy állt a Mester, mint előbb, de arcza még fehérebb lett s minden izében halálosan vaczogott. Fejét azonban isteni daczczal szegezte hátra. Az íróasztalához rontott s egy ezüstös onyx-szekrénykét vett ki. A mérgei voltak. Különböző kék, sárga és piros golyócskák, afrikai utjának emlékei, altatószerek, zibbasztók és nyil-mérgek, az élet halálos ellenségei, amik egy pillanat alatt megbénítják a velőt és a vért. Világosan tudtam, hogy mit akar. Beváltja a sors jóslatát és megmérgezi magát. Egy óra mulva ijedt sürgönyök vágatnak a világ minden részébe. Piszkos irodalmi lebuajokban sápadtan hallják a halálhírt kőczos irigyei és újra hisznek benne; az európai fővárosokban rémülten nyargal szét a szenzáció, a lapok különkiadásokban jelennek meg, kiadói pedig dupla áron adják a könyveit s holnap már mind aranyban fürdenek. Ez a legnagyobb, amit gondolni lehet. A Mester élő titok marad, aki az ismeretlennel cimborált s általa halt meg. Egy utolsó csengő rim a misztikus versekre. Valaki, aki a végtelent bámulta s végül beleszakad a végtelenbe. Minden büne, reklámhajhászása és csirkefogó-ötletei; amitől életében nem volt teljesen idegen, feloldódik és abszolucziót nyer a halál csendjében. Óriási. Hatalmas. Isteni.

Soha életemben nem láttam ilyen nagyinak. Ziláltan tekintett maga köré. Szemében a latin faj évezredes dacza, a Nérók örülete bujkált, akik kardjukba dőlnek s, utolsó sóhajuk is azzal büszkélkedik, hogy micsoda remek hisztriók, és mielőtt végleg behanyatlanának oda, intenek még a csürhének, hogy tap-soljanak.

Már nem tudom, meddig tartott ez a habozás, tusakodás és várakozás. Talán órákig. Talán perczekig. Talán csak másodperczekig. A Mester egyszerre eldobta a szekrényt s az égre tekintett, ahol a hajnal első félnék fénye perczent meg. Megtörölte izzadt homlokát és bört kért. Hátrált. Gyöngye volt. Visszatért.

Leült a kerevetre s boldogan egy mélyet sóhajtott. Maga elé vette jegyzőkönyvét és írni kezdett. Egy verset a halálról. En pedig kirohantam a világsodó folyosóra. A reggel napsugaraiban bántóan világított a falinaptár pirosbetűs, ünnepi táblája:

Domenica. Luglio 18.»

*

Ezt a furcsa riportot a Mester titkos barátja és imprezáriója sürgönyözte egy kis tengerparti olasz nyaralóhelyről, most, közvetlen lapzárta előtt s kegyesen megengedte, hogy *A Hét* olvasóival is közölje:

Lehotai.

INNEN-ONNAN.

Ő Száz pár csizma. Bájos dolog, mikor a pártpolitika a Gondviselő szerepére vállalkozik. S Tapolcsányban ilyesféle történt. A keresztényszociálisták vezetői kimondották, hogy a szegény elvtársak lábára csizmát huzatnak, nehogy az élet utjának rögei nagyon megvérezzék érzékeny végtagjaikat. A Gondviselő szerepére vállalkozni ezuttal annál könnyebb volt, mert hiszen mindössze is csak száz pár halzsiros csizmáról van szó. Ezt jóelőre kiszámolta a párt vezetősége s a Gondviselő szerepét csak akkor vállalták, mikor már bizonyos volt fölöle, hogy nem pusztul bele a nagy emberbaráti szeretetbe. De Magyarországon az ember még a Gondviselővel sem konkurálhat büntetlenül. A tapolcsányi csizmadiák megnehezteltek amiatt, hogy az odavaló keresztényszociálisták iparengedély nélkül üzik a Gondviselés mesterségét. Mert mit kezdjenek a tapolcsányi csizmadiák télen, ha a keresztényszociálisták már nyáron ellátják csizmákkal a szegény parasztokat. A háborúságot, mely a csizmákból ilyenformán keletkezett, mi igazán fölöslegesnek tartjuk. Mert ha akad, aki felruhazza a mezők lilimát, akad olyan is, aki levetkőzteti. S ha a keresztényszociálisták nyáron csizmát adnak a parasztnak, Magyarországon könnyen akad valaki, aki télen elveszi azt tőle. Ne essenek hát kétségbe a tapolcsányi csizmadiák. Mert a magyar politika még sose öltöztetett úgy, hogy ne vetkőztetett volna.

* * *

— A világ fölött. Az újsághírek derüs és bizarr epizód-ként kezelik esetét a czarszkoje-szelói Orloff léghajósna, ki a terhes feleségét is magával vitte a levegőbe és ott a léghajón, városok, vizek, hegyormok fölött, a sasok utján és a csillagok küszöbén, ott érte őket a nagyszerű és megrázó pillanat, melyben a kis csecsemőjük első sírása a szivükbe zengett. Furcsa, de a mob tényleg mindjárt általlépi a szűk mesgyét, — mely a fenséget a kómikumtól elhatárolja — amikor nem ágyban párnák között, de rendkívüli helyzetben találkozik az anyasággal. Még a falu népének is pikáns szenzáció a parasztasszony, akit odakünn a termőföldön, munkája közben ér utol a tulajdon gyümölcshullása és az életadás hősi, véres küzdelme után, amikor nemcsak a kényes dáma bágyadozik félholtan lágy nyoszolyáján, de még az erős barom is ernyedten liheg órákig a földre terülve, — ő föl tud kelni és köténybe takargatva a pár perczes életet, a maga két reszkető lábán vánszorog be a falujába. Városon meg különösképpen csődülettoborzó és frivol látványosság az asszony, akit idegen utfélen markol sziven a vajadás égő kinja. Miért hogy a homo sapiens durvább néha a

barlanglakó troglodytánál, ki bizonyára megilletődött és meleg érzelmmel karolta fel a némbert, ha szabad ég alatt szülte még fiát, — és a kulturális finomodásban, hova veszett a nobiles tisztelet, a nagylelkű szemérem, mely a sötét középkorban egy egész nagy város népét zárt kapuk mögé terelte és minden ablakot, minden látórést, minden szemet gyöngéden eltakart, amikor a vezeklő királyasszony meztlenül futotta előttük fényes délben a rárótt szégyenutat. Miért lett európai gaudium abból, hogy ott fenn a levegőégben, tornyok, hatalmak és világok fölött, Ikaros vágyainak fellegei közt született egy ember? Miért nem érzi mindenki a szimbolikus jelentőségét, a nagyszerűen új voltát ennek a ténynek? Hiszen a betlehemi jászoltól kezdve e léghajóig oly sokféle vaczkon született az ember, erdőn, oduban, szénásszekéren, vízbárkán, trónon, szinpadon, templomban és bonczolópadon, de a felhői világ küszöbét most lépte át először az emberi termékenység és egy előttünk még rejtelmes és fantasztikus jövődönk első élete ez a kis ember, kinck a czarszkoje-szelói villámok mormolták fülébe az első altatót...

* * *

♠ **Az összeszorított ajku ember.** Mihálovics Géza elhagyta a katonai fogházat. Szürke czivilruhában jött ki onnan s ez a szürke ruha szimbolizálja a lefokozott kapitány egyéniségét. Más ember az ő helyén és az ő szerencséjével a mártíromság tremoló hangján sirta volna tele a világot s a fogházat és úgy hagyta volna el, hogy az ut onnan az Adria-szállóig diadalutnak is beillt volna. A sors a mártíromság minden kellékével bőkezűen áldotta meg, de ő szerényen lesimitotta homlokán a vértanuság koszorújának levelét s nem csinált nagy esetét abból, hogy itt-ott egy túske megsebezte ujjait. Akik előre megfontolt tervvel pályáznak a vértanuságra, hangosat sziszszennnek, amikor a vér kiserked a homlokukon. Mihálovics összeszorította az ajkait s nem felelt senkinek arra a kérdésre, hogy mi rejlik az ő tragédiája mögött. Ez a nagy hallgatás talán nem látszik tulságos nagy diszkréciónak, s a lojális magyar alattvalók szivesebben vették volna, ha a lefokozott kapitány egy cifra hazugsággal lecsillapítja az érdeklődők nagy kíváncsiságát. De hazudni csak olyannak szabad, akit még nem diszkvalifikáltak. Ezt fedezi a meg nem tépázott becsület. De egy lefokozott katonatiszt nem hazudhat, mert az igazságát is hazugságnak minősítik. Szép és okos dolog volt hát, összeszorított ajakkal elhagyni a fogházat. Mert most már valószínűnek látszik, hogy a »fegyvelemsértő« kapitány katonának rossz lehet, de embernek kiváló.

* * *

♠ **A gyomorkorgás és a kurucz gög.** Mit tesz az ember, ha mérnök és úgy hívják Berger, vagy Szürszabó? Akkor az ember alázatos, mint egy kis harangvirág, és szorgalmas, mint egy gőzgép. Lót-fut, izzad, bányát fur, parasztgöngyöt tapos, tanul, rajzol és gondolkodik és még a verejtéke is szürke. De a végén sok minden kijuthat neki, ami egy szép, munkás, újkori életet illet: amerikai milliárdok, francia dicsőség és magyar díszsír hely. Ám mit tesz az ember, ha mérnök és úgy hívják karakóberényi Homonnai Csaba? És ha ő, — kivel a szülő-megyéjében, egy boldogabb múltban, pertu volt a dzsenti, koczingatott a szolgabíró és toborzót tánczolt az alispán lánya — ő most kénytelen lévén üstökön fogni a pimasz munkát, elvetődik egy bácskai faluba, ahol csak két ur van, egy mogorva báró és egy bunyevác nábob és az inzsellért se a koronás gög, se a pénzes gög nem hívja asztalához, — karakóberényi Homonnai Csaba mit tesz? Ha kocsmabédre szorul, mint valami vigécz és az elbizakodott csárdás azt hiszi, hogy mert a vityillójának parkettje, tükörablaka, fehér és ezüstös terítke és frakkos pinczére van, hát meg se kell illetődnie és rendülnie, ha egy magyar ur heteken át nála tölti meg kékvérű

és czimeres gyomrát! Mit tehet mást Csaba, a hunsarj, a virtuosos magyar, minthogy összekáromol és legyaláz egy pinczért. Így történt és idáig jól van. Kinizsi óta minden magyar ur káromkodik és piszkolódik a szolgarendű néppel. És aztán ez a Csaba, ez a race, ez a káromkodó kurucz nem kapott többé Bácska csárdájában széket, asztalt, se sót, se paprikát, se fogpiszkálót, se semmiféle rágni, nyelni és emészteni valót. Mivelhogy Bácska csárdáiban is immár szervezett és önérzetes és ember a pinczér. És, — ó jaj, kurucz szégyen, ó jaj, hun bánat — ez a Csaba, ez a sarj — bocsánatot kért Bácska pinczérétől, egész közönségesen, tanuk előtt, mint egy nem ur, mint egy gyáva zsidó, mint egy kiéhezett gavallér! Bocsánatot kért! És ez, édes feleim, sehogy se jól van! Az embernek vagy van oka káromkodni, vagy nincs. Ha nincs, akkor tömje be szép békén a száját Bácska rostélyosával. Ha van, akkor káromkodjék, de bocsánatot ne kérjen, inkább vegyen a szatócstól zsömlét és sajtot, és igyék rája vutkit. Ha pedig kapatos volt, mikor káromkodott és bölcs, emberi belátással elégtételt akar adni megbántott embertársának, akkor kérjen bocsánatot önszántából, okosan, még mielőtt kényszerítik és koplaltatják, — de ne alázza meg egynéhány adag pilzeni sörért és angol bélszínért a hunok ős kevélységét!...

* * *

♠ **Pest koronái.** Pest pénzforgalmának sok talmi koronáját sokalja már a törvényi rend is. A rendőrség most kommunikékben kéri a publikumot, hogy akinek csak kezébe jut egy ilyen rossz pénz, küldje be a kapitányságra, a beszerzési adatok pontos ismertetésével együtt. Isten a világ fölött! Hát a pesti rendőrségnek ilyen hiányosak a helyi néprajzi ismeretei, ennyire nem látta még a »középosztály« zsebében, ekkora naivsággal imputál nagylelkű gavallériát és heroikus lemondókészséget a szegény pestieknek? Egy korona! Ilyen arányu heverő tőkéje kinek van manap? Akinek van, annak igaz ezüst a koronája, az úgy kapta kézbe nagy tükörablakok világossága mellett vagy villamosfényénél, előkelő bankok váltóasztaláról, szigorú pénzesfőkből, fehérre mosott lakájkézből, ragyogó árucarnokok üveges kasszájából. A hamis koronákat, óh jaj, máshol osztogatják; zsufolt és homályos hentesboltban, ahol harminczan tülekednek egyszerre a hatosos vacsoráért; lármás és siető villanyoskocsiban, kis külvárosi zálogház petróleumlámpásának a jótékony leple alatt, krajczáros gyertya mellett kaput nyitó házmester zsebéből, a goromba tejeskofa piszokkal bemázolt garasai közt ott van a hamis pénz forgandósága. És akihez jut, annak az az egy hamis korona is drágább, mint a semmi korona. A hamis pénz legbuzgóbb szenzálja maga a véle becsapott ember. A szegénynek az a reménye, hogy »elsütheti« a talmi koronáját, nagyobb érték, mint a dusnak ezer ezüstpénz. Egy korona! Egy korona! Mit tudja azt a tekintetes törvény, mit lehet megélni egy koronával annak, akinek kevés van belőle! Egy koronáért lehet enni, fürödni, cipőt foltoztatni, Törökbálintra retourjegyet venni, fagyaltotni, lerészegedni, egy napig lakni, poloskát irtani, jótékonykodni és csalni, fogat huzatni és templomi czélra adván, általa mennybe jutni! És akkor a szegény ember küldje be ezt a gyönyörű pénzt egy meddő depotba és mondjon le egy korona ára szükségletéről vagy gyönyöréről, ami neki megér százat, a mást való becsapás diadalmas mámorát nem is számítva hozzá! A derék pesti nép inkább hagyja, hogy ezután még sok százszor becsapják a hamis koronákkal, mint ma lemondjon arról az egyről, amelylyel ő csaphat be mást. Inkább így sóhajt: bár volna belőle egy zsákkal!

♠ **Számtalan elismerő-levél bizonyítéka annak, hogy a Kálmán-féle szab. Biborpaprika a legjobb.** Árjegyzéket ingyen küld Kálmán József paprikanagykereskedő, Szeged, Dugonics-tér 19.

IRODALOM.

Joachim von Brandt.

(Horatz Heimann új komédiája.)

Különös, paradox elemekből összeolvadó hangulatban olvassa az ember ezt a darabot. Az az érzése, mialatt szeme előtt zajlanak le a dolgok, mint amit nagyon mély és nagyon emberi dolgok elolvasása után szokott érezni. Jóval a közvetlen hatások elmúltja után, mikor már csak a dolgok »lényege« maradt meg élményként emlékezetünkben, az ami magában az írásban tagadhataltan realitásban bár, de megfoghatatlanul volt meg; az ami ott csak atmoszférát látszott adni a tényeknek, csak ritmust az emberek mozgásainak, csak rendet és harmóniát csoportosulásaiknak; az ami nélkül nincsen semmi, ami mindenütt ott volt benne és mégsem volt ott sehol és soha kézzelfogható valóságban. Ezt a mindennek elhalványulta után talán egyedül maradandót; aminek hogy megérezéséhez eljussunk, hosszú idők nagy felejtései kellenek máshol mindenütt: ez a darab közvetlen impresszióként adja. Ezt adja és semmi egyebet, vagy legalább is majdnem semmit.

Mit jelent ennek megállapítása mint kritika, mint értékelés? Kétféle és nagyon különbözőt és majdnem lehetetlen eldönteni, hogy melyiket. Arról van itt szó, hogy mennyiben jogosult ez a végtelenül radikális, mindent fölöslegesként elhagyó rövidítés, arról, hogy mit hagy üresen és hol huzza meg mindent elkerítő néhány vonalát, hogy ez a pár vonal csakugyan elzár-e véglegesen és tökéletesen magába foglal mindent és ugy van-e meghuzva, hogy vibráló élettel tölti meg a körbe foglalt üres süköket? Röviden: extraktum-e ez a darab, séma (azaz csak a cél adja, a lényegét, minden hozzá vezető ut tudatos elhagyásával) és a mi kiegészítő munkánk csak nekünk kell, csak a mi hiányainkat pótolja, nem a munkáét? Vagy konstrukció csupán (azaz minden életem úgy van kiválogatva és elrendezve benne, hogy kitűnő darabot lehetne belőle írni, de éppen még meg kellene írni most; helyén van minden csont, csak éppen élő hus nem takarja az anatómiai rendbenlét merevségeit) és így amit mi hiányozónak érzünk benne, csakugyan belőle hiányzik és nem ami hamis, inartisztikus és csak külsőleg teljességkövetelményünkből ered? Az eset nagyon komplikált. A konstrukciók hatása artisztikus izgalom lehet csak rendesen, itt éppen emberi hatások dominálnak, sőt a darab — mint absztrakt drámaszerkezet — egyáltalában nincs megkapóan elgondolva. Emberek egymásközötti viszonyainak különös, mély humora hat itt. Persze csak emberek közötti viszonyoké, az emberek maguk nem élnek, csak annyi van meg belőlük, amennyi a helyzet emberi tartalmához — emlékeink számára — okvetlenül szükséges; semmi gazdagság, semmi túlaradó, semmi élet. De azért mégsem lenne igazságos konstrukciónak mondani a darabot; hiszen alakjaiban éppen a túlaradó, a fölösleges, a különös, az irracionális, a csak egyéni, a legmélyebben egyéni van meg, éppen az, aminek minden konstrukcióból, annak természeténél fogva hiányoznia kell mindig. De: éppen csak ez van meg benne és egyéb semmi; csak emberi tartalmak és emberek nem, csak az élet belső erejének túlaradó gazdagsága és az élet maga nem. Az eset nagyon komplikált és nehéz nem igazságtalannak lenni. Talán így vagyunk még a legkevésbé, ha ezt mondjuk: ez a darab konstruktív adja a definiálhatatlant és közvetlen impresszióként a késői emlékeket; hogy emberi összefüggések humorának sémáit adja és emberi tartalmak matematikáját; hogy az tartja össze a darabot, hogy kizárólag abból áll az egész darab, ami minden más drámapéldét fel kell hogy robbantson; hogy cenzuripetális erő

lesz itt abból, ami cenzuripetális mindenütt máshol. Talán így nem is vagyunk túlságosan igazságtalancok.

Egy politikai komédiába van a darab magja beépítve, egy junker Don Quixote küzdelmébe egy porosz kisváros adminisztrációja ellen. Czeltalan küzdelme egy czeltalan életet élő embernek olyanok ellen, akik ezt a harcot nem akarják olyan módon, ahogy ő nem akarja, olyan körülmények közt, ami mind a két félnek egyenlő mértékben, csak nagyon különböző módokon fájó és megálázó. Az élő ember és az absztrakt állam találkozni nem tudása van ebben a küzdelemben, sőt talán ez a lényege is ennek a küzdelemnek; valami csodálatos precízióval teszi mindegyik minden esetben éppen az ellenkezőjét annak, amit tennie kellene, az ellenkezőjét — természetesen — annak, amit a másik tőle elvár. Az állam tanácsstalansága a belülről cselekvő emberrel szemben és az örök irracionális folytatnos beleütkezései ennek oly könnyen áttekinthető, de éppen az ő számára misztikusan kiszámíthatlan korlátaiba és életformáiba.

»Magának az ad életet, — mondja a hős a letartóztatására küldött rendőrbiztosnak — hogy én vagy engedelmeskedem magának, vagy ellentállok. De lássa, én nem teszem egyiket sem, sem ezt, sem azt — és így maga megszűnt a világon lenni.« És csakugyan nem létezik az egyik sem a másik számára, azaz minden tettének oly eltorzított reflexe csak, amit az megláthat, hogy sohasem ismerhetne ezekből magára. Különböző mechanizmusok mozgatják mind a kettőt és véletlen mindig, hogy kit hogyan talál az a pillanat, amikor érintkeznek, — éppen mert egyikük belső szükségszerűségeivel sem lehet ez az érintkezés semifele relációban. Mondom: haszontalan okokból felidézett czeltalan küzdelem. Egy — talán — erős, mindenképpen a maga életét élő ember nehezen bírja elviselni, hogy azt teheti mindig és mindenkivel, amit akar, úgy érzi, hogy kell valamikor valamiben ellentállásra, valami keményre találnia, különben nem bírja el az életet és mégis mindenki eltűri az ő, néha humoros, gyakran izléstelen különcködéseit, persze mindig más okból, mint ahogy ő hiszi. Akkor egyszerre, egy olyan kaland alkalmával, amilyen bizonyosan sok száz volt már Joachim von Brandt és a kisváros között, megvadul a hatóság és komolyan fellép ellene. Általános megdöbbenés. Erre nem volt senki sem elkészülve; sem Brandt, sem — maga a hatóság. De a helyzet már megvan és Brandt is megvadul és most már ő is komolyan meg akarja próbálni, csakugyan keményebb-e az ő feje a környék minden falánál. Harcz készül. Brandt elszólja kastélyát, egy pár körülötte lebzselő tányérnyalóját felfegyverzi és fenyegetődzik. De a polgármester nem tudja, hogy gondolkozni erről fent és nem csinál semmit. Végre nagynehezen kisüti, hogy az energikus fellépés fog tetszeni illetékes helyen és rászánja magát, mikor az illetékes fórum annak a véleménynek ad kifejezést, hogy az egész dolog csak félreértés lehetett, félreértésnek kellett lennie és — természetesen — kisül, hogy az is volt. Ezalatt azonban Brandt — persze a többiek számára kitalálhatatlan okokból — megunja a Don Quixoteriát, megutálja a körülötte zibongó örökös czeltalan össze-visszaságot és kapitulálni akar — a börtöntől várva nyugalmat — éppen abban a pillanatban, amikor a hatóság, rettegve a Brandt három emberének rozsdás pisztolyaitól, a béke fehér zászlójával közeledik feléje.

A darab ritmusa, láttuk, a meglepetés; az, hogy minden vártak és várhatóak éppen az ellenkezője következik be mindig (és ez nagyjából minden egyes jelenetre áll, nemcsak a darab egész menetére). Minden helyzet a lehető legnagyobb vehemenciával csucosodik ki egy irányban, hogy aztán a döntő pillanatban visszaforduljon az ellenkezője felé; békés emberek egyszerre verekedni kezdenek; nagy gyűlöletek és megvetések között egyszerre mély megérté-

sek csillannak fel; emberek dühösen mennek neki egymásnak, hogy abban a pillanatban, mikor azt hiszszük már, hogy rögtön hajbakapnak, meghatottan kezét fognak egymással és jóbarátok legyenek — a következő átfordulásig. A francia bohózat technikájának spiritualizálása ez. Ami ott mulatságos eset, — néha realitás is, de gyakran még az eset valószínűsége sincs meg benne — abból itt az élet lényege lesz és ezáltal, anélkül, hogy kómikumából vesztene kellene, emberi, megindító és tragikus lesz. És az ilyen pontokon a darab sokkal több lesz egy jó politikai komédiánál. Az ember és az állam találkozni nem tudása csak a legfeltűnőbb esete az egymáshoz eljutni nem tudások világtörvényszerűségének. Egészen különös, bátor, szomorúsággal, szentimentalitás nélküli meghatottsággal és nemes egyszerűségig letompított groteskséggel fejezi ki ez a darab az emberek örök idegenségét egymáshoz és minden dolgukhoz. És kómikus a kapkodásuk a megértés után és megható a csalódásuk minden esetben, de kómikus az is, hogy mindig csalódnunk kell és céltalan és célt kereső kapkodásaikban van valami mélyen megindító.

Végső érzésünk az, mintha egy mély, finom, sokat átélt és sokat megértő ember beszélt volna hozzánk; nem magáról, ehhez túl nagy és tulságos gonddal betartott a distancziája mihozzánk, mindenkihez, a maga életéhez, de mintha sok mindenféléről beszélgetett volna és észrevétlenül, egyes akcentusokból, kiemelésekből és elhallgatásokból kiérezhettük volna, hogy hogyan nézi, hogyan éli át a dolgokat, hogyan él. Félek: a darabot nagyon hamar el fogjuk felejteni, olyan légies materiából van, amit meg lehet tartani belőle, de valami meg fog maradni, egy érzés, egy emlék, ha bármily halovány is, ami több, mint amit könyvek adhatnak: egy az élettel szemben való gesztusnak emléke. Azt mondják, a Hauptmann Dr. Boxerének (Der Rote Hahn) Heimann a modellje és csakugyan van abban az érzésben, amit ebből a darabból kapunk, valami annak mindent megértő, mosolygó, csendes elfordulásából. Az elnézően mosolyogva érezte, amit itt Joachim von Brandt keserűen fejez ki — persze talán azért van csak ez a különbség, mert az egyik túl van rajta és a másik benne él még — és egészen ugyanaz a lényeg az, hogy: »Nichts hat einen Grund, nichts hat einen Sinn... Es steckt was hinter jedem Ding, das bedroht uns, das fordert was von uns; aber die Dinge selber, die sind alle langweilig. Was soll uns das alles helfen, lieber Freund, wenn man nicht ein Leben führen kann, das im Takt, im Gleichgewicht geht«.

Lukács György.

A hét szilvafa árnyékában. Itt adunk hírt Szikra, gróf Teleki Sándorné novelláskönyvéről, amely most jelent meg Singer és Wolfner kiadásában. Szikra ebben a kötetében annak a társadalmi osztálynak krónikása, amelyet eddig is annyi értéssel figyelt és rajzolt meg regényeiben és novelláiban, a mi furcsa, semmihez sem hasonló arisztokráciánknak, hét-szilvafás büszkeségünknek, a felfelé züllők felületes, de sokszor mélységeket rejtő lelki életének. Szikra szereti és kritizálja őket. Érti az életüket. Kevés író tud mostanában, aki ily ihletes pontossággal tudná meghatározni lelki horizonukat s így érezné a szókincsüket, mondatkötésüket, násalis akcentusukat és azt a millió és millió apróságot, amely egy embert, egy társadalmi osztályt jellemez. Az ő bánatuk, örömük, szerelmük és tragédiájuk egészen más, mint a miénk. Felületes, de mégis valami egészen különös. Szikra írásművészetén keresztül

pedig szép is. Mostani számunkban egy novellát mutatunk be ebből a kötetből. Nekünk meggyőződésünk, hogy Szikra nemcsak emberi dokumentumokat szállít egy érdekes társadalmi osztály életéhez, de látásával és finom megfigyelésével irodalmi értékeket is revelál.

HETI POSTA.

B—ss. Ön elküldötte nekünk legszentebb ereklyéit: összegyűjtötte a vidéki lapokban megjelent elmefuttatásait, hadd lássuk, nem dilettáns, aki alkalmatlankodik. Az ereklyéknek ez az összecsomagolása csak megható, de nem imponáló, legfeljebb igazolja, hogy még ön sem oly szerelmes saját munkáiba, hogy ne tudna megválni tőlük.

Többeknek. Türelem. Kiss József külföldre utazott s a magánügyekben hozzá irt levelekre majd csak hazaérkezése után válaszol.

M. I. A képviselőház főkönyvtárosa Fülöp Áron, aki maga is néhány verses kötetrel szerepel irodalmunkban. Hogy a költő nem tudott elég energikus lenni a képviselő urakkal, biz ez baj. De hát Goethe nem ugyanilyen volt, mikor szemben állott Napoleonnal? Igaz, hogy a mi könyvtárosunk nem Goethe, de a képviselőink sem Napoleonok.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A mittweidai technikomot, melyben elektro- és gépészmérnökök, valamint technikusok és művezetők képeztetnek ki állami felügyelet alatt, évenként körülbelül 3000 növendék látogatja. Az elektrotechnikai oktatás az utóbbi években jelentékenyen ki lett terjesztve és dusan felszerelt szertárak, laboratóriumok (elektro- és gépészmérnökök számára), műhelyek, géptelepek stb. által lesz támogatva. Részletes programot és értesítőt a »Technikum Mittweida« (Szász királyság) titkársága kívánatra költségmentesen küld. Az intézettel kapcsolatos 3000 négyyszögletes területet elfoglaló tanuló-gyári műhelyekben önkéntes gyakornokok gyakorlati képzés céljából felvételt nyerhetnek. A technikum, valamint a vele kapcsolatos preceziósműhely az összes kiállításokon, amelyeken résztvevő, kiváló kitüntetésben részesült. Plaueni iparkiallítás: Plauen város kiállítási érme »kiváló eredményekért«. Lipcsei iparkiallítás: királyi államérem »a technikai oktatásügy terén kifejtett kiváló eredményekért«. Lüttichi világhiállítás: »Prix d'honneur«.

:: Patkány- és egerirtő bacillus. ::

RATIN egyedüli biztos irtószer, mely fertőző betegségeket plántál az illető állatfaj között. A m. kir. állami bakteriológiai intézet szerint is más állatra ártalmatlan. Ismertető ingyen. — Főlerakat: »Ratin« bakteriológiai laboratórium képviselője Haán Béla Budapest, Rottenbiller-utca 30/H. — Fióklakat: »Orangyal« gyógyszerár, Rákospalotya.

1908: 12.000 beteg talált gyógyulást, enyhülést Pöstyén természetes meleg rádiumus iszapfürdőiben. Egész éven át nyitva. Prospektust: Fürdőigazgatóság, Pöstyén.

TAMÁSSY PARK-SZANATÓRIUMA

Dunaharaszttiban

Pestmegye.

Elsőrangú gyógyintézet alkoholisták, morfinisták és idegbetegek részére. Nap- és légfürdők. Dr. Lahmann szerinti diätetikus konyha. Télen-nyáron nyitva.

Telefon: Budapest környék Dunaharaszti 3.

☐ PROSPEKTUST ✱

☐ KIVÁNATRA KÜLD

☐ AZ IGAZGATÓSÁG.